

NEMZETISÉG.

ÍRTA

GOROVE ISTVÁN.

Oh! my own beauteous land! so long laid low
So long the grave of thy own children's hopes
What is there, wanting then to set thee free
Her son may do this with one deed — Unite.
BYRON.

PESTEN

KAPHATÓ HECKENAST GUSZTÁV S ÁLTALA MINDEN
HITELES KÖNYVÁRUSNÁL.

18 42.

BUDÁN, MAGYAR KIR. EGYETEM BETŰIVEL.

ÖZVEGY

G O R O V E L Á S Z L Ó N É

SZÜLETT

R Á T Z M Á R I A M A G D O L N A

ASSZONYNAK
KEDVES ANYÁMNAK.

Neked anyám dolgozatim ez első szüleményét néked ajánlom; a gyermeket szülői kezek kísérik az élet pályára és e pálya vajmi külömbféle; de a mezőnek, mellyen keresztül vonul a hazának kell lenni. Boldog kit véle a gyermekkor első éveiben ösmértetnek meg. Én e boldogok közé számítom magamat, és ezt felejthetlen atyám után örökre néked anyám köszönöm. — Itt az életpálya kezdetén hová szerető kebellem, nevelő kezekkel kísérel, itt vedd tanújelét annak, hogy czéodat nem téveszted. Lásd, olvasd, győződj

meg, hogy szándékom volt haza eránti tartoza-
tim lerovását megkezdeni! és ha olvastad, és
meggyőződteél, fogadd édes érzelemmel és ez ér-
zelemben, és tiédben hazám! talalandja fel ju-
talmát fiad.

Pest 1841. április 16án.

E l ő s z ó .

Én e munkát még a múlt év végével kezdtem írni, később némelly egyéni viszonyaim félbeszakasztani kényterének, s csak martius végével fejezhetem be. Két körülményt akarok ez által kiemelni. Egyiket, hogy a munka nyomtatása mostanig hatalmamom kívül állott. Másikat, hogy a most szőnyegen forgó kérdéseket ha tárgyalja is, de a szempont nem az, mellyből azok most vitatás alatt vannak. — Nézeitem még akkor keletkeztek, midőn a mostani viták forrása még nem létezett.

Pest 1841. October 16án.

B e v e z e t é s .

Kik azt mondjátok, az átmenet korát éljük, — értitek-e az által, mintha hullámokon kelnénk ált, hogy a túlsó parton nyugalmat élvezhessünk? Ha igen, akkor nem vagyok véletek egy véleményben. És ti hazafiak, kik a külföldre mutattok ösztönt adni, a haladásra, vélitek, majd ha elérjük azt, kinyugosszuk az átalakulás kínjait? Ti is csalódtok. Jöttek doctrinák, jöttek rendszerek, és hosszú küzdelmek után életbe léptének. Mi történt? Feltóluló vagyon, gazdagság mellett látunk kiáltó ínséget; fényes csarnokokban hallunk egy két léptet s penészes üregekben rongyos tömegeknek pezsgő zaját. E kiáltó ellentét megtalálta apostolait, Sismondik, és Malthusok, Fourierek, és Owenek támadtak, és felkiáltanak; a dolgok ismét nem jól vannak, a status végveszélynek indult. És így még az egyik mozgalom célját sem éré, midőn már egy másik kezdi a status rendszer idegeit átjárni. Mindezeket nyugottan szemléljük tőlünk irigylett nagyságú nemzetek

kebelén, és mi itt Európa szívében felejtettek mind e bajoktól mentek vagyunk. De minden nemzetnek megadá a sors a küzdelmek anyagát. Egyik élteért, másik dicsőségeért küzd; egyik honja határait vijja vissza, a másik harcol, hogy a világ minden részeibe kiterjessze azokat. E küzdelekből nem kis rész jutott nekünk is. Nemzetiség, és alkotmány a kettő a jelszó, ennek javítása, amannak terjesztése. Amazért szorosán még nincs évtizede, ezért több mint félszázada, hogy harcolunk. És harcolnunk kell akár külső akár belső életünkbe tekintsünk. Nyugotról csak messziről haljuk a hullámok zaját, tőle magas bérczek övedzenek el, mellyeknek szűkkeblei közt elhal a viszhang, Keleten egy épület roskadoz, s tárt nyiladékaiban az éjszak zivatara jár, s megrázza alapban —ugyan a zivatar, melly a bérezek közt ős erdeink tölgyeit is megmeginatja. Hol a menekvés? saját ereinkben. Bennünk, és szabadságunkban sok az erő, — ebben bízunk. Harcolnunk kell érdekeink szapora kifejtéseért, s meggyógyul beteg nemzeti testünk, pedig az egység erő.

És ha én e béke-harezban egyetlen fegyvernek tartom az elvet „követeljük nemzetiségünk elfogadását egy felől, más felől nyújtsuk alkotmányunkjótéteményeit, méga diadalt nem vélem így biztosítottnak.” „Elfogom mondani miként vélem e fegyvert forgatandónak, mikiní az elvet a teméntelen kérdésekre alkalmazandónak.

Ha jövő nagyságunk eszközeit, mindegy, a világtörténet régibb vagy újabb lapjain keressük: időt veszünk; ha feltalálni véltük: magunkat ámítók el. Miként eddigi fenmaradása nemzetünknek sajátzerű jellemmel bír; úgy sőt inkább még jövő fejlődésünk egészen eredeti, a ktil-nemzetekétől eltérő történetet nyerend. Visszahozhatjuk-e az egyszerű erényt, mellyen az élőkör népeinek nagysága alapult, most, midőn a statusszerkezetek a fénynek, kéjelmeknek nyújtanak legtöbb anyagot? Megvolt a lovagkornak is nagysága; de felépítjük-e a romokat, elpánczélozzuk-e kebleinket, s vele szíveinket is újra? Nézzük a jelent. Nyugotot, és délt a szabadság lángoló vágyai izgatják. Éjszakon egy nagy kormány nemzetiségi sympathiákat teremt, s a vallásiakat ápolja, támogatja. Mellyik cselekvényt, mellyik rendszert fogadjuk el mi? Mi, kiket alkotmányunk annyi rendre, annyi osztályra eltagolt, és kik annyi vallásnak, annyi népelemnek vagyunk részesei?

Némelly nézetek világosságba hozandják e kérdést.

Az emberek a szabadság felé hatalmas ösztön, kiolthatlan vágy által vonatnak. Sok millió ezeknek száma hazánkban. Nemzetiseinkhez hasonló ösztön vonz — de

itt a szám nem hasonló. A szabadság hiánya naponkint fájdalomban nyilatkozik; a vágyak érette naponkint fellobognak. Nemzetiségünk elfogadása egy másik feláldozását, vagy az önmegtagadást kívánja meg. A szabadság működése sebes és erős; a nemzetiségé halk és már ezért is gyengébb. Amannak eredményei közelebb fekszenek; távolabb ezeké; innen van, hogy azokat könnyebben látjuk és értjük; ezek kétes fényben tűnnek elő, s benézni ebbe mindenki sem akar sem tud. Korunk kifejezéseivel élve, azok inkább anyagiak, ezek inkább szellemiek.

Nemzetiségünkért félszázada hogy harczolunk — ez Patriotismus inkább — szabadságunk kiterjesztéseért alig évtizede — ez cosmopolitismus inkább. Létez egy tan születése a múlt századnak — melly a civilisatio hazáját az egész világra terjeszti ki, s így a szabadságét is mint nemzőjét annak; e doctrina tömkelegében elenyészik a honfi, s elő áll az ember természetes jogainak követeléseivel. ez eszmétől ittasan ömlött ki Európára a francia ár, de sükere mi volt, kimutatja a história; mégis minden tévedések mellett, alig van nemzet, mellyre jótékonyan is nem hatott volna. Azonban a francia ár visszavonulta után határozottabban látjuk a nemzetiségeket előlépni, s feledékenyebbnek a kort emberi, világpolgári, mint a hazafi jogok eránt. Mi következménye leend ez új iránynak, ismét az idő megmutatja; de én csekély véleményem szerint a szellemben, hogy mindenki szorosabban kezdi ölelni hónát, az emberi nem összes boldogságára sokkal több üdvös eredményt látok, mint a cosmopolitismusnak hazátlan életében. A cosmopolitismusban a

czélt imádom; de valósításáért a' hazafisághoz ragaszkodom. Tekintsétek hazánk kettős törekvésű politikai életét e szempontból, és a helyett, hogy rosszallanátok azt, meleg részvétellel fogtok feléje vonatni. Itt e nagy földterületen, a Kárpátoktól a Dráva partokig, sok millió joggatlan ember él, de mi, kikről a gondviselés szelídebben gondolkozott, jobbainkat nyújtjuk feléjük. De itt szinte e magyar hazában sokunknak sok féle hangokra nyílnak ajkai; sokan sok féle vérből származtatjuk nemzetiségünket, s innen lesz, hogy egymást nem értjük, ebből pedig ha nem ellenkezés, igen részvétlenség s hidegség foly ki — egy nemzet éltében vészes tulajdonok — és mi, kiknek a gondviselés megengedé, hogy fejlődésünk ez akadályát felfoghassuk, azt mondjuk: ez ezer éves magyar hazában a magyar nyelv, és nemzetiség legyen az, nielly az egyesülést megteremtse. És innen, uraim, nemzetiségünk terjesztése. Mutassátok meg, hogy nem szükség az egység a nép életében, és mutassátok meg, hogy az egységre nem szükség a kölcsönös megértés, nem szükség az érintkezés, az eszmecsere, nem az igazgatási nyelvegység, mutassátok meg, hogy kebel kebelre borulhat a nélkül, hogy a nyelv annak érzelmeit előbb elmondotta; mindezeket mutassátok meg: és nemzetiségünk kiküzdéseért a fegyvert lerakom, uraim, kik cosmopolitans szemüvegen nézitek a világot, ti sem kárhoztathatjátok nemzetiségünk mozgalmait, mert ismétlem e népnek boldogsága egyiké e nemzetiségben fekszik.

De a buzgalom nemzetiségünk iránt, nem e forrásból eredeti. Félszázad előtt, miilön a nemzet nyelvét egy

olyan elem ellen ótalomba vévé, a fentartási ösztön volt az, melly a nemzetiséget a végenyészettől megmenté és e félszázadi folytonos küzdés elég volt arra, hogy fenmaradását biztosítá. Itt még nemzetiségünk mélyebb társasági célok érdekéből nem látszik mozogni, de most uraim, e szempontból fogjuk nemzetiségünk ügyet, és lépünk határozottan az új pályára, hogy magyar nemzetisége mellett e nép nagy és boldog legyen.

Ezek után ha valaki azt tanácsolná: ragaszkodjatok nemzetiségtökhöz, s mellynek kifolyása, alkotmány tokhoz- visszautasitanók a tanácsot, mert alkotmányunk mostani szerkezete mellett, nemzetiségiékhez ragaszkodni, és mindkettőt veszteni, egyet tesz. Ha más mondaná: egyedül a szahadságban, s így alkotmánytok reformjában keressétek jövő nagylétetöket: nem hinnök szavait, mert e hit nemzetiségünket ásná alá, pedig nemzetiség nélkül az alkotmány ingatag, s ekkor nem erős, nem nagy a nemzet.

Higyünk azoknak, kik azt mondják: jövő nagyságunk, boldogságunk az alkotmány reformján, s nemzetiségünk terjedésén, együtt véve, alapszik; mert személyünket, s vagyónukat alkotmányunk, — alkotmányunkat nemzetiségünk biztosítandja; az első által erősek és gazdagok, együttvéve, boldogok, és nagyok leszünk.

De a két elv létesítése nehezebb, mint első pillanatra gondoljuk. Látva a nagyszámú népet a kelő naptól a lenyugvoíg, nehéz munka és súly alatt görbedni; látva a száraz arczok verejtekét, a kiaszott tagok remegését, — és így folyt évek után alig örülni néhány pillanatnak,

mellyek a fájdalokra enyhet hoznának, s vigasztalást a múltért, s ehhez hasonló jövőért; vagy visszatérve országokhói, mellyekhen műipar s kereskedés szahadon mozogva, fényt s vagyont árasztanak szét: nem könnyű e a felejtkezés minden egyébről, mint elfojtani az ínség, és nyomor forrásait, mint megmenteni bilincseitől a műipart és kereskedést? más szavakkal az alkotmányt jótéteményeit, kedvezéseit szétárasztani, vagy még rövidebben javítani alkotmányunkat? Ismét fényes utczákon, ezerek tömegén keresztül haladni, s belső szorongatások közt várni csak egy-két nemzeti hangot, vagy utazva mértföldekre, s nem hallani nyelvet, nem látni szokást nemzetit, s nem találni élvet, mellyen a nemzetiség érzelmei felmelegülnének s csak tova vinni a fájdalokat, az e miatt támadottakat! vétkes e ekkor a felejtkezés minden egyébről, mint a vágyról: értse mindenki hona nyelvét, legyen azzá a nemzet, minek nevét viseli? — Valóban illy benyomások, illy érzelmek közt könnyű a tévedés.

Ha most, midőn a műipar és kereskedés a félvilágot kormányozza, most, midőn e két iparág nálunk is olly hatalmas fejlődésnek indult, most midőn a nagyszámú nép értelmisége olly gyorsan növekszik, ha most az alkotmány minden vagy igen sok kedvezése figyelem nélkül terjesztetik ki mindezekre, mi történik ekkor a nemzetiséggel a sokfelől feltornyosuló erők közt? Az ipar művei kiszámolhatatlanul szaporíthatók; a kereskedés kincseit az egész világból gyűjtheti, növesztheti ereit; a földművelés erejét a föld terjedelme határozza. Bontsátok el a korlatokat, hogy egyik osztály a másik iparterére

szabadon átköltözessen, és mellyik a pont, mellyhez a csupán földbirtok, és sem műipar sem kereskedés által nem képviselt nemzetiségünk ragaszkodik? Ekkor nem a terjesztésre többé, hanem csupán fentartásra kellene erejét összevonni. Uraim! ha vigyázók nem leszünk, könnyen e helyzetbe jöhetünk! De tegyük fel ezt, s ekkor hol a nemzeti egység? Vélhető e: hogy az uján felszabadított erők, a műipar, s kereskedési elemek képviselői magokba olvasztanák a földbirtokét, a kizárólag magyart? Ez soha nem történnék; mert az állandóságban nagyobb az erő mint a változatban: amaz a magyaré, ez az idegeneké. A magyar, terjeszkedésének megakasztásában, fenmaradására nézve mégis biztosítatnék. Az idegen mindenével, jogaival, és sajátival, magára hagyatva, természetében fekvő belingadozások mellett, még egy külső változékonyság kárainak tétetnék ki. Említsem e itt, hogy ez által a közigazgatás megnehezedett, az értelem fejlődése meglassítatott? Illy eltagolt, illy bizonytalan állapotba jönne a nemzet, tekintet nélkül a magyar nemzeti egységre.

Ha gondatlanul sürgetjük az alkotmány javítását, nemzetiségünknek ártunk; ha gondatlanul ragaszkodunk ehhez: alkotmányunk javítása marad el. Azért a legnagyobb óvatosság — és figyelemmel kell eljárunk a két elv körül. El kell találnunk a vonalt, mellyen a nemzetiség és reform, érdekei egymást megérintik; el az eszközöket, mellyek a reform., és nemzetiség kívánatit pártositják. — Kik engem e rövid iraton keresztül kísérnek, látni fogják, hogy szándékom volt a vonalt, az eszközöket kijelelni.

E tekintetből ismernünk kell az erőket, mellyeken az alkotmányjavítás mozgalma alapszik; ismerni a forrásokat, mellyekből ez erők kiszivárognak. Ismerni minden osztályaiban, s ezek minden árnyéklataiban a nemzetet, mert itt fogjuk feltalálni a forrásokat, mellyekből alkotmányunk, s nemzetiségünk érdekeire még sok új erő szivároghat ki. Mászt részt ismernünk kell mind azon idegen nemzeti elemeket, mellyek nemzetiségünk terjedését akarva nemakarva korlátozzák, hogy megtanuljuk, mi s mennyiben függ azoktól nemzetiségünkre nézve.

A reform érdekében, az alkotmányos osztályzatot, a nemest, polgárt s köznépet, és a nemzet gazdaságát, a földművelőt, a műiparúzó és kereskedőt kell vizsgálnunk. A nemzetiségre nézve tekintenünk kell a németet, szlávot és oláhot. Azonban a vizsgálat egyszerűbb, a világosság nagyobb leend, ha választjuk az alkotmányos osztályzatot; mert ez magában foglalja amazokat is, sőt e három szempontból nemzeti létünk minden árnyéklatait átpillanthatjuk, s nézeteinket — mi célunkra múlhatlan — kellő helyen adhatjuk elő.

N e m e s s é g .

Mennyi eszme, mennyi gondolat nem csalatkozik e szóhoz! Ha átküzdöttük magunkat a sok százados történeten a számtalan események tömegén áthaladtunk: mi marad emlékünkből egyéb mint képe egy színtelen rongyos szövetnek, mellyen csillogó aranyfonalakban e szó „*nemesség*” ágazik keresztül; és ti, kiket ősz fürtökbe borított a kor, ti láttátok a rengéseket, mellyek fél Európán vonultak át, és ismeritek a jeleneteket, mellyek e rengések közt fogamzottak; és ha felettök komoly redőket öltöttek homlokaitok: hazátoknak, a forró szerelemmel ölelnek állapotja nem elúzi e azokat? E kor rengései közt ingatlan áll a nemesség hazánkban. Hogy történt ez? hogyan, hogy hatalmát egy felsőbb vagy alsóbb erő magához nem ragadá? hogy azt a vészek és villámok közt megtartá? és hogyan, hogy el nem vérezett a hosszú harcok küzdelmei alatt, vagy előbbi nagyságának romai közt a hosszú álomban meg nem merevült?

E kérdések nem hasztalanok. A felelet jövőnk reményét nyújtja kezünkbe, s nekünk a homályban bolygóknak mi más az, mint a sugár, melly édesen szivárog be a

szaggatott kebelbe? A nemzetgazdaságban az összes vagyonnak legfüggetlenebb legálandóbb elemét a földbirtok képviseli, mert az élet első szükségei általa fedeztetnek. Innen pedig foly az, hogy menten az ingatagság, a változat káros elemeitől, birtokosa jellemének nagyobb szilárd-ságot, komolyságot, politikai állásának nagyobb függetlenséget kölcsönöz. E sajtók által pedig azt inkább magához lánczolja, s minél tovább száll az unokákra, annál több édes emlék, annál több szent hagyomány által válik becsesbe. A költő mondja: „a férfinak kedves az atyailak, hol minden tárgy gyermekkori parányi örömeire emlékezteti, hol a szülői szeretet édességében részesült, hol később háznépét táplálta, hol munkált, épített, jót és rosszat szenvedett, hol kedveseit egymás után sirba kíséré, hol maga is egyszer hosszú mély nyugalomban feküdni fog; s ez édes és keserű érzelmek vegyületéből szövődik az oldhatlan láncz, melly őt minden mások felett e helyhez szorítja.”

A föld az, melly tulajdonosának szilárd és nagy erőt és állandó hatalmat nyújt. Illy erőt, illy hatalmat biztosított magának a nemesség, midőn a nagy földterületet, a kárpátok csúcsaitól keresztül a téres síkokon le egész a Dráva partokig önmagában felosztá, s inkább még, midőn későbbi intézvényei által a földbirhatás jogát saját számára szorítja. A birtokjog az egész nagy erői, melly a földgazdaságból az egész statusra szétterül, a nemesség kezeibe tévé le; az ősiség e hatalomnak állandóságot szerze, s együtt véve ezek azon roppant erőnek lőnek forrásai, mellyek most a nemesség által kép-

viseltetnek. Ha az így szabályozott földbirtoknak jótéteményei egész terjedelmükben nem fejlődhetének is ki, annyira, mint helyzet, földminőség, és sok más körülmények engedek, ha a gyönyörök és kéjek annyi tápszerei nem is áradoztak szét belőle: de a független léteit mégis megszerezték a tulajdonosnak — és ez, e legfőbb kincs birtokában, *gondosan ápolta az* érzelmeket, mellyeket őseink sok százados élete és inkább még a kétes jövő kebelébe lehellenek. Higyétek pedig nekem, látatlan elem a honszeretet, és épen azért fel sem is számolható; de a status erőnek oly bizonyos alkotó része, mellyre támaszkodni örökké, mellyet átnézni soha, nem lehet. — Ezekből tehát a nemesség vagyona, mellyet hatalom kísér; innét jelemében a szilárdság, innét a hiúságnélküli honszeretet; és ha ez át nem is ragyogta a bérceket a tengereket, de csendes, és örökös lángjaival sok vészből kimenté a hazát.

Átmegyünk most egy más hatalomra — ismertebbre mint amaz, mert nyilatkozása szüntelen, és sokszor eléggé dörgő, hogy a legszendergőbbnek is figyelmét magára vonja. Ki nem sejdíti, hogy nem más ez mint az alkotmány? A földbirtok megalapítá a nemesség függetlenségét; az alkotmány erejének használatára a legtágasb kört nyitá meg — és e kettő szoros viszonyban áll egymással, miként két oszlop, mellyen építmény nyugszik; ledőlt az egyik, vele az építmény roskadott; a másiknak ereje semmivé lön. Foszszátok meg a nemességet földbirtokától, és szabadsága játékszer leend, mellyet az első vihar elseper — foszszátok meg alkotmányától, és birtok-

erejét egy csapás megtűrendi; azonban hogy lehetlen legyen ez, egyik úgy mint a másik: azt eddig e két erő együtt biztosítja.

Igen elvezetne bennünket célunktól, ez alkotmány részleteibe bocsátkozni, hogy a fentebb mondottakért magunkat igazoljuk. Alkotmányunk becsét nem statustani, nem speculativ vizsgálatokkal akarjuk kitüntetni, hanem kimutatásával az egyszerű jelenetnek, hogy nyolczszázados rengések közt épen megállta — és ezt nem korából következtetjük, mert ekkor a chinai alkotmánynak kellene elsőséget adnunk — hanem azon belső erőkből, melyeknek e maroknyi nemzet fenmaradását tulajdoníthatja, és ha egyes institutioinak szemléleténél nem is ragadtatunk el többé: de örülnünk kell végtelenül, hogy fenáll; mert a békés haladásnak, a reformnak elég mezőt nyújt. Bukása nem csak megsemmisítette függetlenségünket, szabadságunkat: de magával ragadta volna jövőnk minden reményeit, egyetlen dijt a gyötrő vágyakért, s egyetlen kincsét a millióknak, mellyen a mindent nélkülöző állapotban csüggenek. Azért benső tisztelet ez alkotmány iránt minden honfitól, s megvetés az idegennek, ki mámorosfejével ide hányatva, azt, vagy „constitutionals mozgalmainkat” gúnyolni merészli.

Így a magyar alkotmány általános szempontból.

Fő életere ennek a municipalitás. Újabb időkben vizsgálatink kedvencztárgyaul tűzők ki megyehatóságainkat ismerjük mint ötvenkét, (most már négyei több) fejű hidrát, ismerjük mint gatantiáját alkotmányunknak, és ez idő óta kétszeres hévvel ragaszkodunk hozzájuk. De tud-

juk e, miily viszomban állnak ezek az egész néphez; jövő fejlődésünk mennyire függ tőlök? nem lesz tehát ártalmas a lepelt ellebenteni, hogy mik minden emberi intézetnek sajáti, a hiányokat is felfedezhessük — milly fonák, a financiális oldal, mik a status hatalom — különösen a végre hajtó, s bírónak egy személybeni párosításának következményei: pedig, uraim, jótékonyága a municipalitásoknak leginkább ezektől feltételeztetik. A toll, melly ezek megfejtését tűzendi ki czélul, üdvös szolgálatot teend a honnak, mert ne felejtsük el, míg összes érdekeink kifejtésén csak időszakonként munkálkodhatunk: szakadatlan, és háborítlan tehetjük azt az 56 megyei érdekekért, mellyek utóbb mégis összefolynak — közös céljában a honnak. Én szoroson ragaszkodva kitűzött célomhoz, a municipalitásokról csak úgy szóllandok, mennyiben a reform és nemzetiség jövőjével összefüggésbe hozhatók, és mennyiben közvetlenül befolynak a nemesség jellemére, politikai állására és erejére.

Municipalis rendszer szabad statusok mozgékony életében anyaga az állandóságnak. Statusok, mellyek nélkülözök ezt, sebes változatok, forrongások veszélyeinek tétetvök ki, s ha ezt elvileg hinni nem akarjuk, tekintsünk Franciaország állapotára, melly üdvös reformjainak eredményét épen ennek hiányából teljes mértékben nem elveszheti, — s miért ez? mert a több részekre felosztott status hatalmat nem lehet egy csapással megdönteni úgy mint az egy ponton összegyűjtöttet, s mi itt az általános változatról mondatik, érteni kell azt a legapróbb újítások — javításokról — s itt, uraim, az egy-

szer nem áll a „*divide, et impera.*” De ebből a legsebesben vonatható következmény az, hogy a rendszer nehezíti a haladást, s ez ismét nem a legkedvezőbben alkalmazható reánk, kik ha körültekintjük magunkat, mindenütt az elmaradás gyötrelmeitől telünk el, és a meggyőződéssel, hogy tan nincs eset, melyben haladásunk elég sebes volna — és ez mind igaz — de miként alább bővebben ki fog tűnni, ellensúlyul ezeknek ott van a nemzet jelleme, melly önérdékének mellőzésére bírja, ott a legújabb történet tanulságul, hogy némely körülmények közt a haladás édes képeitől megválva, a maradás érdekeiért kelle küzdenie. Igaz, hogy a centralisatio mellett könnyebb a haladás, a javítás: de nem ritkán történék, hogy ez nincs szellemében az egésznek, s így jótékonyága az ellenakaraton, szokásokon megtompul, elenyészik, míg a helyhatósági rendszer mellett minden újítás inkább kifejezését képviselve az összes nemzet akaratnak, szilárdabb erő által kísértetik. Hozzá szavát mindenki adhatá, akaratát kijelenthető mindenki — s ezért e mellett félni nem kell, hogy a változat szükségtelen volta vagy koránsága a reformnak, nem tetszést, ellenhatást vonand, maga után — olytat, melly veszélyesen hatna reá vissza. Íme a municipalis szerkezet mint óriási erő, melly haladásunkban kísér, s minden lépést, melylyet előre tevénk, biztosít; íme mint eddigi alkotmányos életünknek úgy jövőnk fő garantiája.

Helyhatóságaink egyfelől mindannyi fészkek, melylyekből a törvény keletkezik; másfelől mindannyi körök, melylyekben a tartományi, megyei érdekek képviseltetnek,

s én egyik fő becsüket éppen ebben találom fel, mert hiányával az elsőnek a nemzet apró részekre eltagolt gondja, figyelme mellett elvesztené az összefüggést, melyet a honnak a törvényhozásba összefolyó céljai képeznek, s minden tartomány mindannyi önzés, mindannyi magány ha szonkereset térhelyévé válnék, hol a nemes versenyzés helyett a szükkeblűség és egymás fölötti uralkodás szelleme vinnék a főszerepet, az országkormányzat megnehezednék, s a törvényhozás magas céljai nem egyszer, a végrehajtásé igen gyakran hiúsíttatnának meg. Azonban így minden hatóság saját és a hon ügyének előmozdítására meg van híva; amaz belőlünk megye — ez hazafit képez; amaz által nyerjük a megyekormányzati jártasságot, ez által a törvényhozási értelmet; részünk a megye igazgatásával foglalkozik főleg, részünk főleg a törvényhozással — és ez által lesz a nemesség testülete azon férfiaknak, kik kezeiben az országkormányzat letéve van.

És milly eredményekre jutánk ezek által? A nemesség birtokában látjuk a status-kormányt; és ki nem látja ebben a hatalom igen nagy factorat? A nemességet látjuk birtokában az értelemnek. Ez értelmességnek önkormányzati, de még inkább törvényhozási részvéténél fogva naponkint emelkedni kell; és itt az értelmesség ereje most még egész terjedelmében nem mutatkozik; de jövőnk fényesen int felénk: mi tilt, hogy a statutudományokat a legapróbb elemekig sajátunkká tegyük? korunk a legkönynyebb módokat nyújtja reá. Szónokoknak születünk, s ha nem, azokká képeztetünk, párosítsuk azokat elragadó szónoklatunkkal, és értelmességünknek megadók az életet,

és Egyházaimat sokszorozók — akkor majd felkiáltunk: van e nép, melly érdekeit jobban értse, és ez értelmet jobban használja?

Ott, hol a nemességről széliünk, kihagyhatjuk e a história szellemi erejét, mellyet az ez osztályban ápol? Az ezer éves történet nem egyéb mint visszaragyogása a nemesség életének. Pedig sok erő fekszik az érzelemben, mellyel a letűnt idők emlékein csüggünk — apák gyermekeikre szállítják sajátukat, emlékeiket, és a hálás utódok megőrzik azokat. Így az egész nemzet. — Az ősök dicsőséget az unokák öröklik; és a nemzet, melly ez örökséget őrzi, sokat veszthet, szabadságát, függetlenségét: de nem a reményt, visszaszerezhetni ezt; fájdalomiban megtompulhat, elcsüggedhet: de nemzet lenni meg nem szűnik. Az ősi dicsőség, — vannak példák — Uraim, mint látatlan erő támogatja ezer évek után is az ébredő unokát, ragyogó képeivel lelkesedést teremt, és bizalmat, és bátorságot önt a kebelbe. Ilyen az őskor történeti emlékeivel. Ott az élőkor eseményeiben fekszenek a példák, mellyeken nekünk is fel kell melegülnünk; ott az ezer — éves nemzeti életben a tanúság, mellynek ezeréves jövőnkre kifolyni kell. A sajói ütközeti majd nem kiírta e nemzetet, s egy század után reája Nápoly falain lobogtak zászlói; Várna majd nem halálos sebet hozott reá s fél-század múlva három ország fővárosi nyiták meg kapuikat seregeinek; — és a történetek sötét lapjain is azokon, mellyeken könnyek vagy fájdalmak közt halad át a honfi kebel, van tanulság, igen sokoldalú tanulság; és ha felgyúlunk a dicsőség emlékein, és elmélyedünk az elha-

nyatlás lapjain: akkor bírjuk azon szilárd pontot, melyhez jövőnk felderítési cselekvényünkben ragaszkodhatunk. Megvallom, újabb korunkban a hidegség, a közönyösség leélt időnk iránt nem egyszer elkomolyíta Jövőnk számtalan mosolygó képei között elménk nem képes e az ősieknak tért nyújtani? vagy az újabbkor világhösei mellett elenyésznek a Hunyadyak, a Bátorjak, és ha igen, sorsuk felejtetni? Nem akarnám csökkenteni a lelkesedést jövőnkért — Magyarország lesz, én is azt tartom; de nem mondom: Magyarország nem volt! mert megfosztanám a lelkesedéstől, meg az önbizalomtól; és a jövőnek homályos szövevényei közül tudnék e olly bizonyos, olly elemző képet alkotni, mint a múltban készen áll? tudnék e adni színezeteiben, árnyéklataiban annyi bájt, annyi ingert, hogy képzetünket, heveinket magával ragadja? a jövő bizonytalan — a múlt lett dolog. Könnyebb megóvnunk az ős szobrokat az enyészettől, mint újakat alkotnunk. Azért őrizzük szüzen kebleinkben a történeti emlékeket, és gyakrabban pillantsuk át a lapokat, hogy a néha csüggedő kebel új meleget, a néha elkomolyodó új örömet, s vigasztalást, az elragadott komoly tanulságot — az egyetértés szükségét szíhassa fel rólok. Legyünk ismét ragaszkodobbak az ősök korához, mert, ismétlem, sok szellemi erő rejtezik a történeti birtokban, mely hazánkban majd kizárólag az osztályé, melyről most szólánk.

Így látjuk a nemességet birtokában ennyi erőnek, ennyi hatalomnak. Ezeket pedig tudnunk kell, mert a nemesség a földtulajdonnal, az alkotmány kedvezéseivel bi-

ró osztály, a históriai nép, az energicus jellem, a tartalondús politikai értelmesség, a lángoló honszeretet, képviselik a magyar elemet, ellenében a változatoknak, kített műiparvagyonnak, ellenében osztályoknak, mellyeket sem hasonló jogok, sem az az értelem, sem az a honszeretet, politikai mozgalmakban nem vezet, nem ösztönöz.

Illy viszonyokban a többi osztályokhoz, illy erőkkel felruházottan tett a mit, hogy magához kösse az elszagatott polgártársakat, hogy vigasztalja a szenvedőt, hogy a jogtalanok megadja azt, mit ez természetesen követelhet? Érdekes lesz vizsgálni ezt; mert ha igenlő leend a válasz, ha felleljük a résztvevő kebelt, fel a boldogító vágyat, fel a mekezdett tett pályát: akkor a magyar nemzetiségnek tényei diadalát mutattuk ki; azt mellyet a nyert sympathiák által vett ki magának; megnyeré a bizodalmat, meg a polgárszeretetet, és az első kézszerítés által a nemzeti egységnek megvettett alapja.

A nemzet akarat sokféleképp nyilatkozik; — minek elősorolni az ismert oranumokat — nálunk legtisztábban legerősebben nyilatkozik a képviselők által: nálunk a képviselt nemzet a nemesség; — ki ezt ismerni vágyott véleményében akaratában, meghallgatá a képviselőség követeléseit az utolsó évtizedben; és vak volt, ha nem látá a segédkezetek, mellyeket milliók felemelésére kinyújtott; süket, ha nem hallá a vigasztaló szót, erős követelő hangot, s a kis diadal feletti ujongást; és rosszszívú volt, ha a tiszta-vágyakat, szándékokat félre magyarázta.

Ott látjuk a nemességet a legközelebbi évtizedben a népszerű reformok pályáján, semmire mint önerejére támaszkodva, mindenek, még sympaihiája nélkül azoknak is, kikért olly hon dohogott keble, kikért olly csüggedetlen, olly határozottan küzdött. Ott látjuk őt készen meghasonlani önmagával, készen a poharat üríteni, mellyet e meghasonlás ez egyenetlenség számtalan keserű eredményei töltenek meg, és meghasonlani egy felsőbb hatalommal is; itt álljunk meg: három év beszél ennek bús következményeiről, és ne vonjuk el a lepelt, mellyel jótévő kezek azokat előlünk eltakarák.

Ha a tanácstermeket százezerek övezek közül, kik lelkesedés és örömríadás közt fogadák a be- és kilépőt í ha milliók esengtek hallám olvasni a parlamentarizmusok folyamáról, kimeneteléről, ha hatalmas közvélemény állta támaszul a háttérben: mennyivel sebesb, mennyivel bizonyosb volt a küzdés! Mindezek hiányoztak, s az eredmény lón, hogy az, annyi áldozattal kivitt kis diadal is mindenkinek inkább mint a nemességnek tulajdoníttatik. S midőn így közepén nagy népnek az általa olly hőnőletnek törekvéseiben ismeretlen támogatlan haladt: ki fogja vélni, hogy Europa tapsolta felléptét sympathiával kísérte haladását? Számára ennek hazánk egy folt a földabronzon; nemzetünk egy szó alexiconban; a nemesség pedig mi más, mint kis kényurak nagy testülete — hisz ezt a történet így tanítja, a 18. század pedig így jellemzi! — Uraim, várhatjuk e joggal, hogy kik hazánkban újabb törekvésünkben nem ismertetünk, külföldön fogunk ismertetni? mégis keserűen metszenek külföldi „poéták, kóborok”

gúnyai, mellyek elmaradásunk fájdalmait halmozzák; de kik a feljajdulást tapasztalnak, azok örülni is fognak a jelenetnek, mert látják, hogy ez maga újabb szellemiránynak kifolyása.

Mutassatok nekem ehhez hasonló kiváltságos osztályt! Ilyen volt a francia nemesség 1789ben s előbb? Általa és hasonló irányban történtek a változatok? általa szivárgott át a democraticus elem a status életébe? Legkevesebb! Franciaországban e korban hatalmas és számos középosztály létezett, mint egyetlen jó következménye a colbertismusnak; ez kezdé meg a mozgalmat s magával ragadó, a nemességet, inelly akarva, nem akarva a feltoronyosuló erőnek engedni kénytelenítették; a középosztály folytatá s bevégzé a mozgalmat. A nemesség jog és szabadsági alán, talán ma is ott kéjelegne Versaillesban, üres címek, rangok, erőtlen hivatalok után kapkodva; ma is felsőbb régiókban úsznék, megvetőleg pillantva alá a polgári társaság terrénumára. Ismerjük a parliament reformtörténetét Angol honban: majd 40 évig véré vissza itt a nemesség a népszerű szellemet, és csak akkor engedett, midőn a nép már fegyverhez nyujtá kezeit.

Mindenütt így történt ez; beszéli a história, hogy a nemesség előjogairól csak akkor monda le, sőt kizáró jo-gaiba csak akkor fogada mást, midőn erők állottak elő, mellyek a diadalt magokban hordák. A magyar nemesség egészen ellenkezőleg — hatalmas erők akarák a czéltói elvezetni, a pályáról leszorítani; de ez szilárd volt feltéteiben, miként tiszta szándékában; süket-néma volt;, kiért küzdött, de ő nem csüggedett: folytatja harczeit, ju-

talmat nem a jelenben, hanem a késő jövőnek áldásában keresve — atya, kiseded gyermekének jövőjén fáradoz, midőn sem elméje még nem foghatja fel, sem nyelve nem rebegheti a hálát. Ilyen volt a magyar nemesség; öntudatában találá az örömet, s kehlébe temeté el fájdalmait, keserveit. Eleget tőn-e tehát polgári tartozásának, hogy alkotmánya vagyont, értelmet, majd-nem kizárólag nála *tett* le? *eleget tőn-e* kora kívánatinak? *eleget-e* hát ősi emlékeinek, hogy az egykor dicső hazának csillaga ismét felragyogjon? — lemosta-e a zsarnokság, a retrograd, a hálátlanság szennyét önmagáról?

Ez a magyar nemesség az utolsó évtizedben. Addig alkotmányos életében mindenütt látjuk a ragaszkodást régi jogaihoz, de ki fogja azt rász néven venni? E régi jogok sok százados életéből folytának ki; ezek birtokáhan lön egykor nagy és hatalmas, és midőn a két százados harczok alatt majd elvérzett, e régi szabadság, ez ősi aristocraticus alkotmány «gy a kelet, mint a nyugot ellen megmenté nemzeti életét. Uraim, csoda-e, ha ez most is fenáll nyomasztó szabályival úgy mint dús jótéteményével!

1789ben kezdődtek a franezia mozgalmak; hazánkban felölök homály borongott; sajtó, hírlapok csak az eseményeket adák elő, és a nemzet borzalommal tölt el; mindenütt a guillotint látá, mellyel Dantonok és Ropespiërreek véres játékot üzenek; *előtte* az új doctrina és lázadás, a mozgalom, és rém egyet jelentének, s az újabb eszmék, mellyek e szomorú eseményeknek akaratlan teremtői lőnek, Magyarországnban nem elfogadást, de be-

jövetelt sem találának. — Az 1790ik esztendő bennünket is ingerülten találta ugyan, de az indulatot nem gerjeszté új alkotmánynak követelése, vagy megtagadása, hanem kifogatása az ős aristocraticus alkotmánynak, melly már a XVI. század elején felelős kormánnyal láttatott el. Ehhez járul, hogy nálunk vagyonos, értelmes középosztály, polgári rend, fészkei a democraticus elemnek, hiányoztak, vágy és kérelem, kívánat és követelés nem léteztek; és így ki fogja itt osztályszellemnek, önzés — kényuri váagnak tulajdonítani ez indulatot; akkor még népszerű eszmét nem bírt, a polgári osztályzást a status céljaira nem a szemmel nézé. Ezt tulajdonítani kell a szabadság szeretetnek, melly szabadság csak benne, csak általa élt; s csak így élhetni véletett. De ebből a jövőre, boldogságára a népnek származott, hogy fenmaradott, a békés alkotmányos út, mellyen minden javítást, minden népszerű intézvényeket létesíthetni, s így a következés lőn, hogy a nép a szolgaságtól, a hon az erőszakos, talán véres rengeésektől megmentetett — és ezeket az idő bizonyítá be, mert a reform pályáján ott látjuk már a nemességet, s a béke üdvei közt nyugton nézünk a jövő elébe.

Igaz, még a múlt évtizedben is történtek dolgok, melly ékből sokan az önzés, az uralkodás vágy gyanufellegeit kezdek előidézni, igaz, akkor is, midőn már olly sürgetők a szükségek, olly hangosak voltak a követelések, a fenálló jogok melletti harczokkal látjuk elfoglalni a tért, időt mellyet a nép legméltányosabban követelhetett, nem érdemlett sorsa keménységeinek enyhítésire. De uraim, jegyezzük meg, hogy a jövőben rejlő jogáilapot felé csak

vágyak, a fenálló szabadság felé emlékek is vonzanak; amaz remény, ez reánk szállott örökség; az kép, ez valóság — hogy megértsetek: az tőke, ez kamat. És jegyezzük meg, hogy okok állának elő, mellyeknek következményei lőnek a vitatások, de mellyek kívül estek a térmezőn, mellyen a nemesség forog; és jegyezzük meg, uraim: kinek birtoka nincs, meg fogja azt osztani más-sal? és ha szűkítettik a mező, mellyen kis számával áll, mikint térend el ott a 10 millió? Itt a nemesség kétszeresen küzd: magáért, és nagy számú jogtalan polgártársaiért. — De így az idő halad, az erő a jövő haladásra nézve elvész, és ez fáj a nemzetnek.

Valóban e hazának kétszeres szerencséje abban, áll, hogy a nemesség az alkotmányt fentarta, s hogy csendes békés érzelemmel lépett a reform pályára, mellyen jel-szava: egyik ember nem kényura másikának; minden polgárnak jog. — Eddigelé cselekvényében semmit egyebet ki nem tüntetett, mint azon philanthropicus érzelmeket, az édes buzgalmat az emberiség iránt, tekintet nélkül önma-gára, vagy az általunk kitűzött nemzeti egységre. Hogy a reform, pályán a nemesség meg ne maradjon: arra nincs valószínűség; ez irányhoz önmagának érdekei is társulnak; — mert ha forgásával az időnek ki is vetkőzik nevéből: nem áldozandja fel szabadságát; ha némelly előjo-gairól lemond: értök gazdag kárpoztást nyerend; a szűk-ség napjaiban pedig nem lesz magára hagyatva.

E reformnak töméntelenek tárgyai; alig van hírlap, alig van felszólalás gyűléseinken, melly illyet nem fog-lalna magában; és e jelenetnek végetlenül kell örvende-

nünk, mert a sok közül a nemzetértelem majd felmenti a legszükségesebbeket. Én itt csak néhányról szóllandok, amelyek nemzetiségünk kérdésével szorossan összefüggiek; meg vagyok győződve, hogy az egység sokban épen a reformot feltétezi; és épen ezért, valahányszor bár melly reformot megkezdünk, tekintsük az eredményt nemzeti egységünkre, és ezen elvnél fogva tegyük a választást, kiválogatva és elsorozva a czélszerűket, hagyjuk el az ártalmasokat addig, míg idő s körülmény ártalmokat megszüntetnek, s úgy alakíták, hogy a nagylétünket előmozdító státuszgépbe beüljenek.

Leghatalmasb factorát a nemzeti erőnek a földtulajdonban látók, és láttuk: hogy e földtulajdon csupán a nemességre van szorítva. Ezek után a következéseket vonjuk: innen, hogy a jószágérték nincs a lehető magas fokon; innen, hogy a földek nincsenek mindig szorgalmas, még kevesebbé vagyonos kezekben; innen, hogy annyi milliobecsű termék, annyi millió tápláléka vesz el évenként; — és innen főleg a hitelhiány, és ismét ebből, hogy annyi földeink egészen műveletlen hevernek s még többek félig művelten vannak, mindezekből pedig az évenkénti nagy veszteség és vagyontalanságunk. — És ezek után felkiáltunk: általános reform! melly'a földtulajdon zárait mindenki számára megnyissa — birtokképeség mindenkinek! ez fogja vagyonosságunkat, gazdagulásunkat óriási karokkal emelni. De, uraim, e tekintetnek kizárólag határozni nem szabad; nem pillanatnyi gazdagulás, de biztosított jövendő, nem csak vagyon, és gazdagság, de nemzeti lét, nagyság és boldogság kell hogy vezessenek.

Nálunk más iparágak hasonló kedvezésekkel nem bírnak, tegyük ezt hozzáférhetővé mindenkinek, és minden erő és minden elem ide szívárgand; és ez nem vonandja-e maga után gyöngülését a magyar elemnek, mely, mit látók, főerejét a föld tulajdoniján találja? nem történendik-e, hogy ez iparfonást is idegen elemek lependik el? s mi hatással a nemzetiségre?

Mi történt eddigelő e tekintetben? ki részese lőn e földnek, az a magyar elemet is elfogadta; mert e jótétemény a nemesség körén belül helyheztetvén, csak kevésnek jutott osztályul s így a csekély erőnek fel kelle olvadni a nagyobbban. De e szám így egyszerre a legnagyobb, a mostanit sokkal felölmúló leend — s ekkor lesz e elég erős magyar nemzetiségünk magába olvasztani ezt? nem valószínűbbé hogy régibb elemeiből naponkint vesztvén, a helypótló idegen elemeket szerte terjedő sajátaikkal elfogni képes nem leend? De azt gondoljuk ezekre: földünkhez most jogok vannak kötve: e jogokhoz a nemesség közén juthatni, semmítsük meg a közt s a jogokat alapítsuk a földre, és e jogok bírandnak az erővel: felolvaszthatni az idegen elemeket. Igaz, a birtokképeség megállapítása csak úgy történhetik; deákkor a jogosságnak, különösen a politikainak alapja hogy áll hazánkban? jogosságot nyújt a születés, jogosságot nyújt a birtok; és mi meghagyjuk mind a kettőt egymás mellett — mit tevének ekkor? political jogosságra házi függetlenség szükség; és mi megszorítók a vagyontalan, a függő jogosok számát, és eszközt nyújtank a vagyonnak, a pénznek: kézbe ragadni a hatalmat, és megdöntve a születés

— aristocraüát teremtök a vagyon aristocraüiát; és kicsavartuk a hatalmat kezeiből a nemesség középosztályának, annak, mely háza csendes tűzhelyen leggondosabban őrzi a hon-, a szabadság- és még inkább a nemzetiség iránti szerelmet; és eljön a nap, fáradalmi után felmelegülni a csendes lángok mellett, és összegyűjti gyermekeit és ezeknek kebelebe is elhat a meleg; a nemzetiség pedig ez által él, ez által hal. — Az új osztályból hiányzani fog a hasonló ragaszkodás a hon és még inkább a nemzetiség iránt, mert ez sem a házi, sem a történelmi emlékekkel nem birand. — És minden jogokat, például a hivatalképeséget is átruháztuk e a földre, s általa az új osztályra? ha igen: ekkor az osztály, mellyben a teljes jogosság gyökerezik, meggyengüle s vele a political hatalom, mellyet alkot, — s még milly anomáliák történtek ekkor! kün a földeken teljes egyenlőség, ben a városokban jogtalan testület a polgárság; kün szerezhethet bár ki birtokot, s így jogokat, és e szörnyű nagy szám mi-kint fog majd fejenkint személyekinti szavazatadásával kormányozni megyét, — ez minden kormányzatot megsemmisíte, De majd megalapítjuk itt is a képviselést! Ekkor elvesztök az eszközt, melly a municipalitási jogok gyakorlatánál, elvezetésénél fogva üdvösen hatandott nemzetiségünkre. És megalapítunk majd jogalapul bizonyos holdakat 100-50 holdat például; ekkor hazánkban sok százezreket fosztánk meg a jogtól; ki nem látja itt a komoly képeket elővonulni; — és megfosztok a százezreket, kikben nemzetiségünk nem csekély ereje nyugszik, hogy százaknak adjuk által.

De ezek engem célomtól igen elvezetnének: én a birhatási képességet nemzetiségünk kérdésével akarám csak szembe állítani; különös értekezést, terjedelmesbet ennél kívánna még e tárgy; röviden azonban azt jegyzem meg, hogy a birtokképeség a jelen viszonyok között jogalap-változtatást, ez pedig töméntelen political bonyolulásokat vonna maga után. Hogy az nemzetiségünk ügyét játékra tenné; megfosztaná a támaszponttól, melly a municipalitásokban s az ezek által létező viszonyokban alapszik; a sok feltoluló elemet vagy örök harczra ingerelné egymás ellen, vagy túlsúlyt adna az egyiknek, de felolvasztani nem bírná a másikat: mind a kettő által a nemzeti egység hiányának vészes eredményeit idézné elő.

Mindezek azonban a birtokképeség jelenkorát illetik, mert el fog jönni ideje ennek is, és ez idő az leend, midőn megelőző reformok által más political elemek is fognak keletkezni; midőn a nemzetiség ihletével minden kebel eltelendik; érthetőbben: midőn nemzetiségünk sajátta lett azoknál, kik most ez előjogos tért meglepnek. Azért ez olly ága a reformnak, mellyet fel kell függeszteniünk addigi míg az idegen elemek megniagyarosítása elhatároztatik; addig, míg jótékonyságához szövetkezett relativ ártalma a nemzeti hév által elpárologtatik.

Igaz, az örök megváltás által a nemesi vagyonnak egy igen nagy része political sajáttságából szinte kivetkeztetik; — és meg kell vallani; ez ha egyszerre történik, igen érezhető volna; de ez birtoka volt a nemességnek, mellynek tellyes hasznát nem veheté, melly kezei közt nem volt s mellynek tulajdonjoga inkább törvénykönyv-

ben, és illusioban mint valóságban létezett, s mit egy részt a nemzethatalom vesz, az kipótoltatik fejlődésében a sok milliónak, kiknek kebelén lassankint fel fog virulni a hon szerencséje. És, uraim, látni fogjuk, mikint fog e fejlődés által a nemzetiség elősegíttetni; mikint szivárgand fel az ezrekbe, közvetlen befolyása és munkálata által a nemességnek, a magyarnak, a nemzeti élet — mert fenébb is mondtam: sebes a szabadság működése lassúbb a nemzetiségé.

Ennyivel — mi az örök megváltás szabad vagy kényszerített, mindegy — tartozánk letörlésére a könnyeknek, a nyomor csökkentésére; és ha ki többet követelne egyszerre, azt mondanám: a föld nagy része tulajdonul megszereshető; a politicalai joghoz függetlenség és értelem kívántatik; ki pedig polgárok számára követelné azt, statustanilag azt felelném: előbb önköreitekről, öniparágaitokról gondolkozzatok; nemzetgazdasági nézetekből azt mondanám: ha a kedvezés, a jog mezejét feltárom: nem e oda fog özönlenni vagyon, pénz, — és műipar s kereskedés nem e megfosztatik az üzettökétől, nem e senyvedésben marad e két iparág.

Statuséletben fődolgoz a financiális szerkezet. Alkotmányos mint absolut országok ügyekeztek rendbe hozni financiális ügyeiket; és mi miként állunk e tekintetben? korona — egyház —, kamarajóságok — országjövendelmek: só, harminczad, bányák, azután országgyűlési adók — megyei kormányzat, községigazgatási adók, ezek képezik ugyan financiális életünket, de hol bennök az alkotmányos elv, az, melly által a képviselőlet lélekzik, s

kezdve a legmagasabb kezeléstől, le egész a legalacsonyabbikig, hol a mellőzhetetlen közjogi maxima „kinek fáradságaiból, sajátjából vonatik el, annak egyezése által ajánlíassék, s vizsgáltassék meg az adó” legyen az status, megye, vagy község! Mindezekkel alkotmányos létünk feszes ellentétben áll; és hol a kivetés, a felosztás igazságos, nemzetgazdaságilag józanlott alapja? — egység itt sehol, alkotmányos elv sehol. De létünk ez oldalú fejtegetése e rövid értekezés korlátain túl áll; teljesen megvagyok azonban győződve, hogy e tárgy fontossága az elmélkedés, az irodalom mezejéről nem soká fog elmaradni: mert önmagunkra, egyediségünkre kell csak tekintenünk, hogy átlássuk milly érdekes a finansiális gondosztály, mi függ minulagunkra a helyes vagyonkezeléstől, — én csak azokat mondandom el, mi nemzetiségünkkel közelebb érintkezésben van.

A nemesi földbirtok egészen adómentes; hogyan hogy háromnegyede az egész földnek adóment, és mégis az országgép mozog? onnan, hogy a status egyetemi bevétele e célra elegendő. Itt, igaz, a priori nem szólhatunk; de bizonyosak lehetünk, hogy ha ellenkező történnék, rég ismernők a bajt. De nem elegendő, hogy a statusgép fen ne akadjon — mert ki fogja egyednek úgymint statusnak csak a fenmaradást célul kitzüzni? És itt, mit a múltkor elmulasztott, helyrepolitni a mi kötelességünk. Én az adómentességben igen sok erőt látok rejleni; itt a nemzet értelmétől függ ez erővel úgy gazdálkodni, hogy abból nemzetiségére erő folyjon ki. Jelen éretlen körülményeink közt általános financial reformról álmodni sem lehet; de mi viszo-

nyainkra a legkedvezőbb fényt lövelli e tekintetben, az, hogy e forrást szabályozhatjuk, úgy mint tetszik; itt szabad ajánlat, itt számvizsgálat, itt felelőség, itt takarékoság ösztöne — minden a legkedvezőbben áll, a nemességtől függ: e nagy erővel gazdálkodni. — És hogy örömünk teljes legyen, meg kell említenem, hogy e pálya megkezdve van országos ügyekre ajánlatokat tenni legkészebbek vagyunk. Musaeum, játékszín beszélik ezt, és ha az országgyűlések évkönyveibe pillantunk, többeket is lelünk fel bennök. Ha vannak források, mellyek a status napi szükségait fedezzék: a nemesi birtok legyen az, melly nagyobb célok valószínűsítésére áldozzon, áldozzon javára a hazának, kifejlésére a nemzetiségnek. Senki se legyen az, ki hona javának előmozdítása terheitől kivonni akarja magát. Statusgépünk mozog: de mindenben hátra vagyunk — eredménye mostani finansiális rendszerünknek; akarjuk, hogy intézeteink, szabályzott folyamaink, utaink, kikötőink legyenek? nyúljunk erszényünkbe. Isten! mi áldozatába került őseinknek a hont megtartani — a harczos idők költségei hány családot nem juttatának tönkre! és mi, kik a megtartott honnak javait csendes békével élvezzük, semmit nem fogunk áldozni? Korunk a béke kora, és mi nyugalomban dőzsölve felejtjük e a jövőt! — Nem — áldozni, szóval, tollal, pénzzel: ez feladata a nemességnek. És itt két eszmét kell újra megérintenem. Az első igazságos felosztásra nézve a nemesi birtok felmérése osztályzata — mi nem fogjuk többé mystificálni magunkat; a XIXd. század közepén pedig tisztában vagyunk a szabadság eszméivel, tisztában minden erőnkkel, ellenében

a hatalomnak, melly elöl magunkat ez oldalról elpánczé-
lozni akarók; nem asszonyos féltékenység, nem dugósdí,
nem homály: hanem férfias érzete jogainknak, közvéle-
mény tisztakeblű kormány, és igazságos fejedelmink
kezeskednek az önkény ellen — szűnjék meg palástja len-
ni a fukarságnak, szűnjék meg fegyvere lenni a tudatlan-
ságnak; és mi világos eszméivel a való szabadságnak,
a nemzeti dicsőségnek, nyissuk meg a forrást, mellyet
apáink olly félénken rejtegetének — a mostani rendszer
mellett tovább is tenghetünk, de mi élni akarunk érzeté-
vel annak, hogy tagjai vagyunk áldozni kész s így nem
dicstelen nemzetnek.

A második eszme itt a nemzeti kölcsön. „Nemzetünk
szűz” — büszkén mondogatják sokan — „nemzetünk meddő”
felelhetnök reá. Van ez intézvénynek is némelly árnyék-
lata; ez is elfajulhat mint sok más; ha az elsőtől meg sem
is menthetjük egészen: örré állítjuk az értelmet a másik-
nak, s itt minden attól függ, hogy meggyőződésé men-
jen át bennünk, a különbség a terméketlen — unproduc-
tive és termékeny — productiv — adósságok közt hogy so-
ha az elsőkre semmit a másokra mindig szavazni készek le-
gyünk — nem céltalan háborúkra, nem fénypazarlásra,
nem gondatlan hivatalkodásokra, de igen, nemzetiségünk
terjesztésére, igen, materialis kifejtésünkre, utak, — csa-
tornák, kikötőkre, mindannyi czikkeire a másodiknak. A
productiv adósságok a statusban mindenkire jótékonyan
hatnak; jövedelmeit mindenkinek nevelik; íme az alap,
mellyből a kamatok önként kifolynak — az idő pedig se-
bes forgásával halad, és a kamatosztalék csak részét te-

endi az összegnek, melyet a kölcsön erszéneinkbe juttatott.

Fontos e tárgy, kivitelében nehéz, eredményeiben gazdag, s én bátor vagyok honunk publicistáit felhíni, ne hagyják műveletlen e bányát, tegyék elmékedésük tárgyává, és szüleményeit ennek siessenek bemutatni a hazának. Éjszakamerika hadi adósságaiból egészen kitisztult, és productiv adósságok halmozatában egyik status a másikkal versenyez. Britannianak sok terméketlen hadi adósságai közt vannak, melyek kereskedése terjesztésére s biztosítására fordítottak, és a nagy mennyiségnek kamatai alatt naponkint szaporodik a nemzeti vagyon, az adóalap. Belgium újabb időkben statuskölcsönön állítja vasutait — de itt e tárgytól megválok, a feltétellel hogy más tágabb mezőn találkozzam vele.

Financiális szerkezetünkbe vág a házi-pénztár terheinek elvállolása; ez; mivel köznépünk sorsával is összefügg, tárgyalását alább találja.

És ha ezen nézetek után azt kérdené valaki: mi tehát az elv, melly a nemesség reform irányú alakulásában uralkodjék? Az elv, hogy a nemzet némelley institutioihoz az alkotmánynak ragaszkodjék addig, míg ezek erejénél fogva nemzetiségének nagyobb terjedelmet, biztosí állást, és mindent alapjában átható erőt adott; és ismétlem, javítson magán és a népen mindig és szakadatlanul — de örökké a' legéberebb szemmel nagy nemzetiségi jövendőjére.

Szóljunk most a polgárságról.

P o l g á r s á g .

A polgárság városokban lakik; kézműveket s kereskedést űz; az alkotmánynak sok kedvezéseiből ki van zárva. A polgárság főleg idegen nemzeti elemeket, idegen fogalom-, nyelv-, szokásokat képviselő testület. E polgárság mindkét szempontból figyelmünket teljesen megérdemli, akkint, hogy ha részvétlen, a hideg, egykedvű tiszteletéből felébretessék; úgy, hogy az ellenség a magyar elemhez simuljon; és úgy, hogy a sokban jogtalan az alkotmány jótevő körébe felvezetessék. Hazánk, és nemzetünk ha e két célt együtt érte el — a boldogság, ha magányosan — a szakadás, az egyenetlenség magvai csirázandnak fel előbb utóbb kebelén; ki nem látja, milly ártalomra, milly veszélyre!

Ki megérte bennünket elől mindjárt, hol célunkat említők: az tudni fogja előre, hogy ez osztály jövője alakulása reform, és nemzetiség tekintetében kitűzött célunkat főképp illeti.

A polgárosodás történeteit ismerni nem nagy feladat. Fel kell nézni a sziklák ormaira, oda, hol egy hosszú kornak művei porlanak, és onnan alá a tengerek és folya-

mok partjaira, hol a jelen fényes, ifjú életét kéjek közt éli. Nem azt akarom mondani, hogy korunk csupán városokban él; de azt, hogy a városok felsőséget üznek a többiek felett. Az ész az erőszak fegyvereit legyőzte; az ész, és értelem fejlődésnek pedig nem elszigetelt várak sem kastélyok, vagy lakházak, de a mindent összpontosító városok főképen fészkei. A városok sajátja: gyárok, kézművek, mesterségek, s kereskedési élet; ezekhez a mozgalom, az élénkség, az ifjú erő társul; mind ez örökös együttlétet, az eszmék örökös cseréit feltételezi; ez által lesznek szülői az értelemnek és vagyonnak; az erők pontosult léte által pedig a hatalomnak s így a felsőségnek a polgári társaságján. Az, ki a kézművek, és kereskedés számára a statusintézmények kedvezéseit kivíta: az az értelem, a művészet, s tudományok mostani széles terjedelmének veté meg alapját, és így az uralkodást is ezeknek adá át. Mikint kellett mindezeknek előhaladni, midőn a törvények s az alkotmányok minden kedvezéseit is magok-
ra ruházzák!

Mindezek hazánkban még nem így vannak; mester-ség, kereskedés a kellő pártolást mindeddig nem bírák; hogy pedig tudomány s művészetben értelmiségünk illy hátra van, ezt ne egyébbnek tulajdonítsuk — s megvallani épen ne szégyeneljük, mert hisz nemesi gögünk is talál mentséget abban, hogy sem kézmű, sem kereskedés közvetlen nem teremtenek tudományt, értelmiséget, csak eszközei lesznek az által, hogy mindkettő együttlétet feltételez s így észmesurlódást szül — (míg a nemesnek eszme-csere végett mérföldekre kell sokszor utazni) — hogy tu-

domány s művészet után vágyakodók könnyen felelik egymást; az egyesített erők pedig az eltagoltaknál hatalmasbak. Innen van, hogy nálunk városok, polgárok mindekorrig jelentmény nélkül állottak az országban, befolyás nélkül az uralkodásra, törvényhozásra.

Azonban ezen állások mellett is mindenki láthatja; milly előhaladást tesznek városaink; mert hisz ezt látni, észrevenni sokkal is könnyebb, mint haladását a nemesiségnek, melly elszórva él a hazában. Száma a városi népnek naponkint szaporodik; szaporodik vagyonossága, értelme, s itt mind azon erők, mellyeket fennebb említünk. Mindez nemzetgazdasági szempontból igen örvendetes jelenet; mert hisz tudjuk, mi függ a városi fogyasztók szaporodásától a földművelésre, s tudjuk, hogy nemzeti vagyon lehető legnagyobb természetést feltételez; szóval: hogy érthető legyenek: pénzünk így naponkint több leend. És, uraim, e fejlődés, e szaporodás nemzeti életünk mostani még elég beteges állapotában —, most midőn felébredésünk, gyógyulásunk óta sem időnk, sem tehetségünk nem volt kellő figyelmet, pártolást fordítani a polgárságra, a műiparúzó osztályra — most illy kedvezéstelen, illy alárendelt állapotban! És most mióta tudjuk, mi az értelmiség a kormányzatra, mi a fogyasztás termékeinkre nézve — de főleg mióta józan poliüca megtanított, hogy az eltagolt, a fokozatos társas állapotnál üdvösebb is van, melly felé emberszeretet, szabadságvágy von, ösztönöz; mióta keblünk melegével ez osztályt is öleljük, s az alkotmány kedvezésével e nepágot is tetézni megindultunk: fejlődésének, vagyonosodásának nem-e új impulsus adatik, új termező nyílik?

Azonban mikint áll e kérdésben nemzetiségünk ügye; az, mellyhez olly forró érzelem csatol, az mellytől hazánk jövője annyira függ; az, mellynek az emberiség jövődjében is oily jelentékeny szerep jutott. A városok, a polgári osztály, a kereskedés, a műipar a magyar nemzetiségtől idegen elemeket foglalnak magokban; minden lépés haladásukban ez idegen elemek megerősítése, növekedése, a nemzeti egységtől egy lépés távolabb — szülője a fájdalmas érzetnek, melly sokszor előnti kebleinket: vajjon hazánkban vagyunk-e, és az ezer-éves magyar föld kebelén? Így van ez, uraim, fájdalmára a magyar érzelmenek, elkomorítására annak, ki hona jövőjébe szokott pillantani.

És miért? hisz nemzetiségünkért már félszázad óta szakadatlan buzgalommal harczolunk; egyszerű oka csak az, hogy nemzetiségünk, 's az idegen anyagú ipar nem haladtak párhuzamban. Ezt több erő szaporitá mint amaszt. A nálunk műveltebb külföld elküldé fiait; ezek szakjokba vágó értelemmel, vagyonnal birok, átszárnyalták a honiakat, s felettök magoknak nagyobb jólétet vítak ki. De ha szerencsējök, vagyonuk gyökeri e földben tenyésztek: hogyan hogy nemzeti érzelmek nem szivárogtak fel kebleikbe? Osztozom veletek, kik keserű indulattal ez ok mellett léptek fel; kik hálát, s a vett jótéteményekért térítést vártatok. Hálátlanok!! Mégis ne tulajdonítsunk e nehéz vádnak értelmet, elzárót előlök az új pályát, mellyen nemzetiségünk virágzatára, felsegélésére ők is járulhassanak. De térjünk vissza, mért nem magyarosodott a polgárság. Nemzetiségünk tevékeny pártolóit a nemes-

ségnél találá. Ez földművelési állásánál fogva, szélllyel szórva az országban, e cselekvényében hatást a polgárságra nem gyakorolhatott; érintkezésben nem volt vele, és e természetes elkülönözöttséget neveié a casta gögje, inelly némi megvetéssel illeté e rendet, s vele az érintkezést kerülé. Sokat tehettek volna nagyaink e tekintetben, mert az évnek több, mint felét városokban tölték; de ezek a gyönyörök, a kéjelmek zajos élvezetében felejték a' nemzeti ügy előmozdítását. —

The feast the song the revel here abounds
Strange modes of merriment the hours consume *)

De ez mind nem elég; e negatív kár nem volt elég. Ők városokban gúnyolák a nemzetiséget; kizárák köreikből a magyar elemet és idegen nyelv, szokásnak lőnek utánzóí; még neveiket is beburkolák a külföld öltönyébe, és házainknál nem volt semmi magyar, mint a pénz, mellyet magyar hazájok erszényeikbe szivárogtatott. Illy vétkes felejtkezés felett a nemzetiségnek gyászolva kelle jární; a megvesztegető példa pedig nem hibázhatá el a hatást, mert exeinpla trahunt.

Árva gyermek volt a nemzeti nyelv, és találkozott a nemzetnek osztálya, melly házainak csendes körében ápoltaazt, és melegséget nyujta, nagyuraim, hidegség-tökellen, fáradott, küzdött, hogy csinos öltönnyel fedezze, hogy a szépen fejlődöt szép külső tegye kedvessé; nevelte, hogy hajlékonysággal bírjon előadása, hogy bájt leheljen érzelmeibe, hogy erőt szónoklatába, hogy sírna

*) Byron Childe Harolds Pilgrimage.

de meleg, erős de gyöngéd legyen, és virasztott éjeken át e nemzetosztály, hosszú éveket — az élet örömeit áldozta fel, hogy e nevelés jó legyen, és ime, nagy uraim, az árva felnőtt, és a nemzet, melly nevelte, melly művelte, öröme gyúl — az ifjú pedig erejének érzetében, hátrán felfogja a gúny szúrásait, metszéseit: ime, itt áll az ifjú, mellyet mint sínlő árvát, mint szegény gyermeket csarnokaitokhói elutasítatok. Meg fog-e nektek bocsátani a nemzet nemtöje? nem tudom, de e jelenet kimutatásánál fájdalom közt fog haladni a történetíró. Nem titeket illetnek ezek, dicső kivételek! És nagy uraim, tudom, hogy az igen szép dolog; ha szép eszmék szép öltönyben jelennek meg; szép dolog, az érzelmek bájos kifejezése: nyelvünk erre alkalmatlan volt, és ti elfogadtok a németet akkor, midőn ez a művelődésnek nem álla a fokán, mellyen a francia? miért nem őrzétek ezt meg? Hazánkban, ha már így beszélni nem tilos, az aristocrazia nyelve a magyar; a német az általatok gúnyolt kereskedési osztályé, mellyikhez tartoztok? Ki akartatok emelkedni a nagy közönségből, és most vagytok benne, mert a nemesség nem él egy levegőben veletek; emez falukon, ti avval városokban laktok — de én itt csak lett dolgot beszélek, erőt ebből nem építék a jövőre semmit.

Vonjunk-e lepelt e képre? Az töletek függ, nagy uraim! mutassatok másokat a honfinak, s ez örömeiben sokat fog felejtteni.

Mi által hatánk tehát mégis a polgárságra? Literatúránk által? ez még magunknak sem nyujthata elég élelmény. Nevelő intézeteink? ezekben még mindig a latin

nyelv uralkodott. Egyetlen mi befolyást gyakorolt: hogy magyar szellemű megyéink városokban tárták székeiket. De ennek hatása csekély, mutatja ezt legnagyobb mértékben Pozsony, mi csekély befolyást gyakorolnak a magyarosodásra nézve magok országgyűléseink.

Nemzetiségünk körüli cselekvésünknek mindeddig igen szűk köre volt: az belső kiképezését a nyelvnek, s a közigazgatásba való behozatát illeté, mellőzésével a latinak. Távol, hogy e törekvés becsét kisebbitni vágnám: de mindezek céljainkra igen-igen elégtelenek — ezeknek megelőzni kelle azt, mit létrehozni a legközelebbi jövő feladata leend. Azt mondjátok, hogy célunknak eszköze a magyar nyelven oktatás: csalódtok, ez segíteni fog a hajon némileg, de nem gyökeresen; terjedését, de nem teljes elfogadását nemzetiségünknek szülni — ki ismerteteket akar szerezni, megtanulja a nyelvet, de ezt, mivel a közéletben szükségét nem érzendi, átadja a feledésnek; a magyar nyelvű közoktatás eszköz leend a magyar nemzetiség terjedésére, de ide több szükséges. Ösztönt, hatalmas ösztönt, melly minden kebelt átmelegítsen, minden kebelben foganítsa meg az érzelmet és akaratot úgy, hogy kiolthatlan legyen mind e kettő, és ez ösztön? ez az alkotmányos reform, úgy, hogy minden polgárt elegendő érdek kössön a hazához, és annak legszentebb érdekeihez; úgy, hogy minden polgár tagja legyen a nemzetnek, s így osztályosa jó- s balsorsának, részese nagyságának s dicsőségének; úgy, hogy a' tekintetnélküli várospolgárból legyen honpolgár, büszke állására, melly et hazája, gondos a jogokra, inellyeket alkotmánya nyújt; nem részvét-

len többé, még kevesebbé ellenséges indulatú; de úgy, hogy a jobb állapot után a föld egyik kormányát, rendszerét se óhajtsa, csak a magyar alkotmányát, mely őt legtöbb kedvezésekkel árasztja-el. Ekkor fog ez minden eszközök között használni, melyet céljára kitűzünk, ekkor és nem előbb fognak csak a magyar közoktatásnak is üdvös eredményei kifejlődni.

Ez osztálynak nem szabad így maradni, ennek, melytől nemzeti értelmiségünk hatalmas tápszereket vár; ennek, melyben a központosultságnál fogva annyi erő szunnyadoz; ez osztálynak nem szabad maradni a hideg részvétlenségben, közönyösségben az alkotmány, még kevesebbé ellenséges indulattal nemzeti életünk iránt; be kell lépniök a körbe, hol a hon iránti munkásság, cselekvény mozog, és ott jövendőnk céljain létrehozásán, közös hazánk nagy-létén, dicsőségén, közös alkotmányunk kifejtésén, kiterjesztésén, védelmén, a legkészebb akarattal, legmelegebb érezelemmel tevékeny részt venni. Ők, a várospolgárok nemzetgazdaságunk, anyagi erőink alkotó-részei; ők nemzeti életünknek, szellemi érdekeinknek is legyenek és lesznek is osztályosi.

Elöl kimodott célunk a reform- és nemzetiség eredményeit egybeazonosítani; és reform s nemzetiség körüli cselekvéseink közül csak azokat szentesíteni, melyek mind a kettőnek érdekeit párosítják.

Ez osztály naponként külföldi beköltözések által szaporodik. Nagyobb része a beköltözőiteknek a részvétlenséget, a political indifferentismust, alkotmányunk, nemzetiségünk iránt hozza magával, és ezen tespedésben meg

is marad. Ennek kettő az oka. Nagyobb részt olly tartományok küldik ide fiaikat, mellyekben az alkotmányos élet ismeretlen, hol a nemzetiségnek a szó valódi értelmében fogalma nem él; második oka, hogy a várospolgárnak hazánk sem nyújt semmi alkotmányos élvezetet; polgári jogai nem helyezik a fokozatra, mellyen azok szabad emberbe a büszkeség, a függetlenség magas de szükséges érzelmeit lehelik.

Kisebb része a beköltözötteknek s ezeknél nagyobb része a honiaknak — képes az alkotmány becsét felfogni, képes ennek hiányát érzeni, — keserű érzellemmel fordul el minden, mi hazai, mi alkotmányos, s mit e kettő képvisel, mindentől mi magyar; ez érzelmeket pedig vagy eltemeté, honnan a pangás, vagy pedig, mivel mást büntetlen nem tehet, gúnyolatokban, szemrehányásokban önté ki, honnan összeütközések, honnan a meghasonlás! Kis része a honiaknak az, melly magyar érzelmeket, magyar honszeretetet szít kebelébe s ez az, melly nagyobb vagyona vergődván, a kedvezéstelen állapotból kilépett, s ez iparágat ollyal válta meg, melly a törvények több és szilárdabb biztosítékait bírja, melly neki tekintetet, tiszteletet — személyének, vagyonának sértetlenséget szerze, s hivatalokra utat nyita; szóval: nemes lőn; e rész a magyar elemmel összeolvadott, s itt nemzetiségünknek nem csekély nyeresége.

Ismét egy rész az, melly nógatásainknak, ösztönzéseinknek engedett, és melly elfogadóbb, érzékenyebb kebelt, tisztább belátást bírván, meggyőződék, hogy a magyar hazában, melly nekik apjokénál jobb állapotot

nyújta, magyarrá kell lenni; hogy a magyar korona alatt magyar nemzetiségnek kell virulni; nyelvet, szokást elfogadott, s gyermekeit a magyarosodás pályájára lépteté; és ebben nemzetiségünknek ismét nem kis nyeresége fekszik.

Én ez utolsóra szép kilátásokat, nagy reményeket építék; és egyszerűen így okoskodom. Ha a nélkül, hogy e nemzetiségnek szüksége a privát szükségek közé behatott; ha a nélkül, hogy a magyar hazafiság érdeke privát érdekek közé szövetkezett; a nélkül tehát, hogy azt az ösztönök leghatalmasbika — a haszon mozgatá: a magyarosodásnak mégis némi eredményei mutatkoznak, csupán a' tiszta meggyőződésben találva forrást: mennyivel inkább akkor, ha a magyar alkotmányos élet a privát élettal — mint van a nemességnél — elválhatlanul összeforrott; ha az érdek: magyar honpolgárnak lenni, a privát érdekek közé elvegyült! ez általános reformja leend nemzeti életünknek, s nemzetiségünkre úgy mint vagyonosodásunkra egyenlőn fog hatni.

Azonban nem elég, általánosan kimondani a városok reformját. Részletesb vizsgálat felfedezendi az elveket, mellyek e reformot szabályozzák, s mellyektől távoznunk tilos, ha célunkat a nemzetiség ügyében tökéletesen veszteni, nemzetgazdaságában csak félig nem akarjuk elérni.

Vizsgáljuk tehát kérdésünknek először alkotmányos, másodsor nemzetgazdasági, harmadszor nemzetiségi oldalát; s úgy fogjuk találni, hogy az eredmények mind a háromtól összevágának.

Alkotmányunknak, hogy annál erősb, annál szilárdabb legyen, annál nagyobb számot kell jótéteményeivel átölelni; annál többet kell védfalai közé fogadni. Mennél nagyobb e szám annál többen fognak kezdet a megrohanást visszaverni, a támadó ellen védelemre lépni; mennél több a fej, melly az alkotmány fentartása, a közügy előmozdítása gondjaira jog által meghiva van: annál nagyobb az értelmiség — e szülője a valódi erőnek, hatalomnak; — mennél több a kebel, mellybe az alkotmány a közjó iránti szeretetet beoltá: annál tisztább, annál készebb a közakarat. Azért minden, kiről feltelietni, hogy függetlenségét megörzeni képes, az az annyi vagyonnal bir, polgár; minden polgár választó és választható — ez által befoly községe kormányzatába, mi lélekismeretesb kezelését a községi vagyonnak, szaporább végrehajtását a törvénynek, sebesb, biztosítottabb igazság kiszolgáltatást vonand maga után; befoly a törvényhozásba, s így e törvények megegyezésének, akaratának leendnek hű kifejezései, érdekeinek képviselői s tiszteletének tárgyai. Befoly községe kormányzatába, s ez által leghívebb, legfigyelmesebb órje, legéberebb, legértelmesb előmozdítója leend községe érdekeinek, létrehozását annak, mi reá legtöbb hasznot áraszt, nem bizandja másra, áldozatot mástól nem követelhet, s mi elmulasztatik, nem másnak leend vétke, így a helyhatóságuknál fogva megosztott erők, figyelmekek áldozatok, a köztörvényhozás és alkotmány fentartás érdekeiben gyürendnek össze, s ezek képezendik a polgárt, ki földi rendeltetésének betöltésére minden tekintetben meghiva leend, meg mint családátja, meg mint községfi,

meg mint hazafi, s illy intézvények jótékony szárnyai alatt a hon fog felvirulni.

Az alapnak terjedelmét, melyre az új polgárrendszer építették, nem elvontan és magányosan, de tekintettel mostani alkotmányunkra, és különösen az azt, majd nem egészen képviselő megyei rendszerre kell meghatározunk; nem lehet felállítanunk két ellenkező vagy lényegileg különböző rendszert, mert ezek ismét zavarnák az egységet nemzeti tekintetben; egyesben tömérdek összeütközésnek lennének forrásai; nehezítenék a törvényhozást, mellynek könnyüségére nekünk, kik törvényhozási békés úton várjuk újjászületésünket, múlhatlan szükségünk van.

Itt az idő, hogy megszűnjenek a visszaélések. Az a nyilvánosság nélküli bírák részrehajlása, a felelet nélküli vagyon kezelők lélektelensége, az élethozsas igazgatók késedelmezése, hanyagsága, tudatlansága, felejtése a helyhatósági érdekeknek, a személyes boszúból eredő üldözések, s a törvényhozatalból való kizárt állapot — mindezek sokkal inkább nehezedenek a varospolgárságon, mint ezt alkotmányos országban, hol a javítások ügyének békés létrehozása nyitva áll, tovább eltérni lehetne. Hogy itt a panaszok nem hangosabbak, hogy a felszólalások nem sűrűbbek, az épen e hiányos szerkezeinek kell tulajdonítani. Hol emelhet nyilvános szót a minden befolyástól megfosztott polgár? Gyűlése nincs, tolat nem forgat, személye nincs biztosítva, vagyona nincs bátorságban — az örökös hivatalrendszernek pedig fegyvere még a privátkörökbe is elhat, s a zúgolódót, pa-

naszkodót lehetlen hogy el ne érje. Mindezek következményei az áldott patriarchális intézvénynek, hol a tanács bíró, hol a tanács végrehajtó, hol törvényhozó — maga kezeli a község birtokát, hol a tanács minden, s a polgárság semmi.

És ezen javítást is a nemesség fogja megkezdeni; bizodalom tehát és közelítés mind a két felől! mert a nemesség az alatta álló nép ügyében sokkal inkább kifejté jellemét, sokkal inkább bebizonyítá, mint hogy ebben kételkedni lehetne; s azért szeretet, egyetértés, öszszetartás! Ott, hol haszon, és hatalom átengedésről, hol földesúri érdekek, jövedelmek csorbításáról, csökkentéséről szó volt, áldozni, küzdeni tudott szilárdan, és elszántan a nemesség: azt vélitek, hogy a polgárság ügyében jelleméhez hűtelen leend, s elveit tagadó? — magatokat csaljátok meg, s a bizodalmatlanság a hon javát fogja késleltetni.

Igen fontos oldala e kérdésnek a nemzetgazdasági. A városok reformja a műipar, és kereskedés emelését eszközlendí, mert az a személy — és vagyombiztosítást tárgyazza, e kettő pedig minden iparnak, minden társulatnak éltető szere, és ha ehhez járujand még a political szabadság, a befolyás a törvényhozásba: a végrehajtás részvéte — ez mi tekintetet, nemes érzelmekeket kölcsönzend az egész osztálynak; mi természetesb, mint hogy ez alólról, a földművelő osztályból, de még inkább külföldről szaporodni, erősödni fog; — és ennek az egész nemzeti vagyon működésre hatása az, hogy a földtermékei fogyasztókra találandnak s így a természetés nő-

vekedendik, más részt, hogy a földművelői kar szükségét hazai készítmények s nem külföldiek által fedezni, s így lassankint az egész fogyaszték hazai erők által előállítani — sőt külföldi kereskedésünk a déli s keleti tartományok felé, s így befolyásunk ez osztály ez iparágak kifejlésétől függ, mert azoknak, a műkészítményben szü-
kölködőknek mi legolcsóbban s a Dunán legkönnyebben szolgáltatathatjuk honi feleslegünket.

Legérdekesbb leend kérdésünk alakulását nemzetiségünk szempontjából tekinteni. Itt ismét előre kell bocsátanunk, hogy nemzetiségünk számára a lehető legnagyobb számot kell megnyernünk; a mostani hivatalkodás, a kormányzat már egy részt megnyeré, de ez igen csekély a nagy tömeghez aránylag s ez ismét a szükség szülémé' nye, s mint ilyen nem szilárd, nem állandó; más indító okot a nemzetisedésre: ez pedig a közjogilag lehető legnagyobb számot felruházni a nyilvános befolyással, a közügyekbeni részvétellel s így alkotmányos érdekeit a legszorosban összeforasztani a nemzetével, erre pedig szükség: nyilvános gyűlések a községkormányi ügyekben, egészen magyar igazgatás, nyilvános gyűlések a törvényhozási tárgyakban, — ezekben pedig mindenütt a magyar nyelv használata, s már ezért is magyar-nyelvtudás.

Ezekután összehasonlítva a város reformnak közjogi és nemzetiségi kívánatit, következők az eredmények:

- 1) Minden háztulajdonos, nagykereskedő, orvos, ügyvéd, sat. polgár.
 - 2) Minden polgár választó, és válaszható.
- Ez által befoly községe kormányzatába s a törvényhozásba.

3) A község ügyeit intézi egy az egész polgárságból kifolyó választmány. — Ezt illeti a határozat-hozatali jog: rendelkezik a község vagyona felett. Meghatározza az évi budgetet, vizsgálja a számadásokat; rendkívüli kiadásokat utakra, utcákra, csatornákra, hidakra szavaz. Kölcsönt vesz vagy ad. Intézeteket állít, annak nem kormányzatát, de felügyelését gyakorolja. Ezekbe igazgatókat nevez. Hivatalnokokat, mint: orvos, mérnök sat. választ. A kormányzóknak levelei hozzá intézettek, általa adatnak ki a tanácsnak; mindenegybes polgár személyes polgári és politikai jogai felett örökös. A tanácsnak ellenőre, hivatalmulasztó vagy rossz lelkű tagja ellen vádat indít — ülési nyilványosak, és így tovább.

4) A törvények végrehajtása illeti az egész polgárság által választandó tanácsot elnökével — a polgármesterrel. Ez szerez foganatot az előbb leirt választmány határozatának. Fentartja a közrendet és csendességet. A megszavazott költségeket rendeltetési helyökre fordítja. A pénztárt evidentiában tartja. Az adófeloszlást, és beszedést végzi, a pénztárnok számadásait vizsgálja. Középületekre és utakra, hidakra, község jószágaira felvigyáz — azok jó karban-tartására gondol. Az intézetek, iskolák, kórházak, árvák, elagottak házai közvetlen kormánya alatt állanak; ügyel, hogy ezek céljoknak megfeleljenek s ha a hiba elhárítása új költségeket kíván, vagy a hivatalnok hiányosságában fekszik, a választmánynak orvoslát végett bejelenti. Az árva-ügyet kezeli. Végre közvetlen felvigyáz, hogy minden hivatalnok, pénz-, levéltárnok,

ügyészek, gazdák kötelességeiket pontosan teljesítsék, s így tovább —

5) A bíróságra nézve: a polgári perekben ítéel egy állandó törvényszék — elnöke a főbíró. A büntetőekben eskütszék; — mind a kettő nyilvános.

6) A törvényhozásra nézve: minden polgár választja követét, az utasítást adja — bizonyos maximumig — minden tizedik választót magában foglaló testület, melly a követválasztás után alakul s országgyűlés után a követjelen-téssel végződik — lételét fiókválasztmány által folytathat-ván az előkészületekre nézve. Ülési nyilvánosság.

E rövid tartalomban nem volt czélom minden tételt statutani szempontból felfogni, hanem csak az általános elvnek, a hatalmak elkülönzésének s a szabadválasztásnak némelly alkalmazását fejtegetni. Akkor, ha a kérdés ex professo tárgyalatni fog: szoroson kell ügyelni a kettőre és ügyelni a fő végrehajtó hatalomnak kellő befolyására a voksok arányára és a nyilvánosságára. *)

A városok igazgatási nyelve, annak minden ágaiban m a g y a r — és így minden polgár, kit a község igazgatása, kit hona törvényhozása érdekel — mellyik nem fogja il-

*) A mennyiben a városok elzárakozása nyilvántalansága miatt mostani szerkezetöket s így hiányaikat a priori teljesen nem ismerhetjük; képviselőiktől pedig felvilá-gosításokat alig várhatunk: igen jó volna követni az angol törvényhozást. — A hiányokat mindenki érezve tapasztalta; 1833. febr. 14én. Angolhon első embereiből vizsgáló biztosság neveztetek ki, s ez még akkor jun. 4én beadá jelentését a hiányok- s orvoslasmódjokról — a

lyennek vallani magát? — magyarul kell hogy tudjon — s így a fentebb elősorolt jogok mellé önként szövődik a magyar nyelv iránti köteleesség.

Így fog egység az alkotmányban, egységet a nemzetiségben teremteni, s az elemeket, mellyeket most semmi érdek nem tartott össze, mellyek minden szabály, minden irány nélkül fejlődtek, összegyűjtendi egy pontban, — s e pont az alkotmány. Az, ki hálából a sok jótéteményért nem teendi sajátta nemzete nyelvét: az tenni fogja azért, hogy e jótéteményeket minden gyanítható rövidítések ellen maga, s unokái számára biztosíthassa; mivel a magyar nemzetiségben fekszik az alkotmány legnagyobb biztosítéka, a nemzet legszebb jövője. Kit mind e kettő nem indítand meg: azt az ügyben elvegyült szükség bírandja reá; kit ez sem indítand meg, ki magát a magyar hazában idegen nemzetiség, szláv, vagy német elemek képviselőjének tekintendi: azt a nemzethaladási mozgalom magával ragadja, s kiáltson a pusztába, hogy hangja enyészszék el; vagy a hegyek ormain, hogy gyöngye viszhangot nyerjen — hadd tegye bátran és akadálytalan, de e nemzetet soha meggyőzni nem fogja arról, hogy más elemben fekszik e tizenkét millió üdve boldogsága, hogy más nyelven hír-

függelékkel, melly a szerkezet iránt 7640 felvilágosító kérdést — feleletekkel — foglal magában. 1835ik évi jun. 5én Rüssel a parlamentbe beliozá, s már sept. 9én törvénnyé vált a városok új hatósági rendszere. Nekünk ezen felül tanulmányul szolgálhat az előbbi szabadelmű porosz, a belga, és sok tekintetben a franczia hatóság rendszer.

detni lehessen hazánkban alkotmányt, vallást, sőt a phisicai lehetőséget sem mutatandja meg, mert az érdekeiben egészen kifejlett s azért erős magyar nemességet megnémetíteni még kevésbbé szlávitani soha nem fogja.

Azért kiáltson, ki akar, német, szláv, vagy oláh, legkevesb aggodalmat, — vagy nyugtalanságot hazafi ne csináljon belőle magának; a szó üres hang, az érzelem adja meg erejét. Mi nem szóllunk elleneinkhez, mellyeknek száma olly csekély; de célunk volt a részvétleneket felébreszteni s a gondolkodásra anyagot nyújtani. — Elle-neink, kik türtek csendesen, gyűöltek titkon, s szenvedtek, nem nemzetiségi szint hordának magokon. A gyűlölet észrevehető forrását ott találja, hogy az egyik osztály földbirtokból, hivatalviseletből, törvényhozatalból ki volt zárva, míg mindezeket teljesen élvezé a másik; az első az idegen a második a magyar, s itt nem a nemzetiséghez ragaszkodást kell legyőznünk, hogy eggyé olvadjunk, hanem csak az alkotmányos különbségeket megszüntetnünk.

Vizsgáljuk tovább nemzetiségünk kérdését e tárgyban. E hazában magyar nemzetiségnek kell létezni. Mi fog ben-nünket késleltetni mikint világosan kimondjuk, hogy a polgárságtól semmit ugyan egyebet, de nyelvünk nemzetiségünk elfogadását kívánjuk. Indító okunk tiszta: hazánk érdeke, jövő nagysága. Azt mondjátok: önzésből ösztönszerű ragaszkodásból saját nemzetiségünk iránt indulunk ki? csalódtok. — Válasszátok el a hazának jövőjét az alkotmányos erőktől, mellyek a magyaré; mutassátok meg, hogy nemzeti egység nélkül teljes egyetértés, könnyű kormányzat létezhet: és a magyar nemzetiség kifejtésének

nagyszerű munkájáról lemondok s kezet adva azt mondom: hadd fejlődjék annyi meg annyi népelem szabadon, s háborítlanul.

Vagy azt mondjátok: uralkodási vágyból felsőségből tesszük ezt? Balga vélemény! az uralkodást most gyakoroljuk, a felsőséget most élvezzük — jövőre megosztani akarjuk a statushatalmat veletek, felléptetünk a törvényhozás pályájára, ügyeitek kormányzatába felfogadunk, meghívunk a politikai körbe, hol most csupán a magyar elem forog — s ez is uralkodás? bizonyára hidjétek el ez közös hazánk javára történik!

Azt mondjátok: ez szokatlan lépés volna. Uraim, e józan értelmű népnek, melly sajtószzerű történetet bír, mellynek fenmaradása bámulatos, a külföldöt mindenben utánzani kell-e? szokatlan? még ez a tárgyat nem dönti el. Szokatlan, mellyel egy nemzet létezését biztosítja; vagy ha ez sem elegendő: szokatlan számtalan jótéteményt egy képességtől feltételezni, mellyhez a legkönnyebben juthatni, melly semmit nem vesz el, mellyért az emberi méltóság legmagasb foka — a polgári jogosság nyújtatik. Nyelveket tanulunk hiúságból, hogy a tömegeből felragyogjunk; hogy utazhassunk, hogy kereskedésünk érdekét teljesen kifejthessük, hogy gyáraink nagyobb terjedelmet nyerjenek, és egy hazának nyelvét, egy nemzetét érteni, tudni elmulasztanék? — ez gyáva önzés, ez egy megromlott szív, egy szédelgő agynak volna jelentsége; illyeket pedig egész osztályról feltenni soha nem foghatok. Hiszem e mezőre e kérdés honfiaink közt soha nem jutand. Külföldről pedig illy hango-

kat bátran visszautasítandunk; s akkor majd elmondandjuk, mit most olly mélyen érezünk e tekintetben; most pedig elég legyen, hogy e nemzet gyermekkorát elhagyva, meg ne vesse, de mindenben ne is majmolja a külföldöt, hanem jól felfogva saját érdekeit, önálló eredeti politica szerint intézze fejlődését. Én a legjobbat reménylem. Meglássátok, Uraim, mihelyt a reform kérdése megkezdetik, mihelyt előfognak tükröztetni a számtalan jótétemények, mellyek e reformnak kimaradhatlan következményei, egy szó, egy vágó fog a nemzetiség ügyében keletkezni s e szó a magyarosodás. —

Meglássátok, Uraim, miként fog ez nyilatkozni privát, s közhelyeken, és lelketek örömmel fog eltelni, örömmel, mellyel az egyetértés elarasztandja kebleinket. — Ki nyújtandja e jótéteményeket? a magyar alkotmányos testület. — Ki fog kiviteleért harcolni? a magyar nemesség! valjon a harcz megkezdésében nem fekszik e a sympathy? a jótéteményben a hála?

Nekünk pedig minden nyilatkozás, minden tett a magyar nemzetiségben, buzgalmunkat nevelni, erónket kétszerezni fogja a munkában, melly e reformban reánk várakozik. Tárt karokkal öleljük azt, kiben jövőnk támaszát, nemzetiségünk osztályosát üdvezlendjük.

Mindenki láthatja, hogy ezek a bizodalom szavai, de e bizodalomnak van is alapja, mert az idegen elemek vagyonos és intelligens része a magyarosodás mellett nyilatkozik, s az alá rendelt állapot pedig eddig csendes türelmet, vagy szenvedést, közönösséget, vagy részvétlenséget, s nem ellenségeskedést szült.

E kérdés bővebb fejtegetésénél azonban a reformnak még egy igen fontos kelléke tűnik elő. — A városi iparágokat, a törvényhozás pártolása alá vévé, s ez nem új lökést fog-e adni haladásukban, nem fogja-e a beköltözéseket, a szaporodást eszközteni? és e haladás, enövekvés más mint azon idegen elemek, növekedése, melylyekről fellebb szóllánk? Egy felől materialis jólétünk előmozdítását eszközöljük, hiteltörvényt alkotva, czéheket, limitatiókat megszüntetve sat. más felől mit teszünk nemzetiségünk terjesztésére, ez osztály kebelében? parányi keveset, uraim! Ösztönözzük őket? mivel? egyebet a „magyar kenyér”-nél nem tudánk felhozni ösztönül, ingerül. Hazai nyelven tárgyaltuk hazánk érdekeit? de ez osztály számára léteztek hazai érdekek, részvét a törvényhozás—, bírálkodás —, hatóságkormányzatban? Magyarul társalkodtunk magunk közt? de nem zárunk e még most is ki magunk közül mesterembereket, kereskedőt? nem éresztetjük-e még most is felsőségünket minden alkalommal velők? e hatalmas osztály magyarosítására még eddig parányi keveset tevének. És hogy ha ez osztály számra vagyonna naponkint szaporodik: nem-e nehezül magyarosítása? Törvényeink kedvezései mellett nyugodt kebellet nézhetjük-e a naponkint sebesb, erősb fejlődést? Újjászületésünk végpontja messze messze rejtezik, ki tudja, utodink abban lelendik-e azt, miben mi magunknak néha elötükrözzük, de mégis ha újjászületésünknek egy fokán a jogczim a jogalap változása áll, s ha felhaladásunkban minden fokot át kell lépnünk: akkor el kell készülnünk, hogy e lépést is nemzetiségünkre nézve minden aggodalom nél-

kül megtehessük, és illy készülletnek kell néznünk magyarosítását ez osztálynak. — És ha ennek mulasztásával, vagy mi evvel egyenlő halasztásával fejlődék ki a polgárság és köznép; és fejlődék annyira, hol a political jogok követelésére csak egy szikra, csak egy alkalom csak egy lépés szükséges milly hangon szólándhatunk ekkor? Ha az incapacitást nem törülhetjük el most, nem kívánjuk-e azért, hogy jószágaink természetes beesőkkel bírjanak; hogy hitelünk nagyobb, hogy pénzünk több legyen? és ha e reformnál megakasztott a nemzetiség érdeke — már azért is nem kell ez akadály elmozdításán munkálni? — ím az okok, miért kell a reformot hatalmasan mindenek előtt megkezdenünk.

Hogyan ha ez osztály, mellynek hatalomforrása végtelen, vagyona számra mosti political állapotában megnöve: jól figyelmezzünk, uraim, némaságát megtagadná, s követelve állana elő? Mind ezek oda mutatnak, hogy e kérdést halasztás nélkül mindenek előtt megkezdeni kell, még egyszer mondom: minden reform kérdést megelőznie kell a városok reformjának.

Tárgyunkra nem csekély érdekű volna felvilágítani: a múlt időkben millyen volt a polgárok állása? szabadságaik hol kezdődtek, hogy fejlődtek? milly befolyást vőnek hatásaik kormányzatába? e befolyást hogy veszték el? országgyűlési követeik választásában mikint vőnek részt? — mind ezt tudni igen érdekes volna; de ez illy rövid értekezésbe mellynek czélja csak egy általános elvre figyelmeztetni a nemzetet, nem tartozik s azért ezt egy ügyes históriai tollnak adjuk át olly kérelemmel,

hogy a száraz históriai búvárkodások modorjától eltérve, ép, egészséges és a kérdés jövődjére nézve élvezhető alakban adja elő; mert a factumok halmaza a nagy számra untató; s így becse a practicus életben szinte elvesz. Bennünket közelebbről érdekel e kérdés mostani állása; és különösen ismerete annak, honnan várhat az pártolást s erre nézve szükséges a legközelebbi múltra vizsztatérni.

Az 1825-ki országos választmány a városi hatóság javítására nézve némelly módosításokat ajánlott; különösen: hogy jövődjére a tanács oeconomicus ülésében a népszóló is részt vegyen; hogy nagyobb fontosságú dolgokhan a választó polgárság is döntő szavazattal bírjon; hogy a tanács elnöke, a bíró ezután is időszaki választás alá essék; hogy a nyomozásoknál mindenkor egy választott-polgársági tag is jelen legyen, s végre hogy a követelek választásában az önmagát egészítő mostani választott-polgárságon kívül szavazattal bírjon még egy választott testület, melly valamennyi polgár által választassék, és számra az állandó vált-polgárságnak felét tegye: és, uraim, kérlek — figyeljetelek — mi történik? A szabad királyi városok követei külön voksot adnak, a szónoklatnak minden erejét összevonják és nyíltan és határozottan ellenmondnak az országos választmány ezen — csak némi jogkiterjesztést színlő javaslatnak egytől egyig! — Uraim, a városi követek képviselői a polgári érdekeknek — az ezekben tett javításokat egytől egyig ellenzik! A javasolt VI. ez. 3-ik §-ssa így szói: „Azonban, midőn az egész városnak, vagy a polgárok nagyobb részének jo-

gait, javait, vagy jövedelmeit érdeklő ügyek tárgyalása forduland elő: a bíró elnöklete alatt az egész választott-polgárság egyenlő jogokkal a tiszti karral fog a tanácskozásban részt venni — és ők mit mondanak? — „a 3-ik cikkelyeli összevetésben a választott-polgárságnak a tiszti kar ellen ez ötszörös túlsúlyát — legalázatosb értelmüknél fogva igen nagynak és vésszel teljesnek véljük” — okaik igen mélyek! Halljuk. „Mert e rendszabály a tisztikart a közügyek őt illető tevékeny igazgatásától elmozdítja, azt felülmúlhatlan túlsúllyal rendeli alá a választottság önkényének, mellynek a tiszti kar közjóra célzott törekvését csak elősegélni — és a dolog úgy hozván magával — mérsékelni kellene, a tisztikaron fekvő egyenes felelőséget ha általában meg nem szüntetné: bizonynyal a legjobb ürügy alatt megtágítaná; végre az elenyésztető felsőbb és legfelsőbb parancsolatok vérehajtását a választott-polgárságban nem ritkán előtűnő elleneséges indulat által halaztaná, vagy épen meggátlaná.”

A követválasztási országos javaslatra így okoskodnak: „A leginkább szabadalmak által meghatározott és kegyelmes királyi válaszok által rendszeresített választott község — polgárság, a többi, a fenséges küldötség javallata szerint is minden osztályból választandó polgároknak képviseletével bír, melly által azok a köz dolgokban részt vesznek.”

„Ezen, századok szokása által szentesített intézvény meg nem változtatására azon fontos tekintetek intenek, ne hogy a polgárok, magok s a köz kárára, hasznos foglalkozásaiktól elvonattassanak, s ne hogy a pártosok izga-

tásinak úgysis alávetett csődítések által anyag szolgáltatás-
sák belső mozgalmakra, melyeket maga a sokaság, mint
előre látni, oly következményekkel szülend, hogy azokajt
gyakorlatban kívánt sikerrel mérsékelni nehezen marad fen-
mód.” Milly atyai gondoskodás! de még is magokba száll-
nak a következő sorokban, és így szólnak: „még is ezek
ellen nem állván, ha ez az 1715. 108. cikk. ereje által
az egész polgári kart illető jog kiterjesztetni kívántatnék:
akkor alázatos voksunkkal csak azért esedezünk, hogy az
engedmény azoknak nyujtassék, kik javak birtokával, és
adótartozásaikkal a többieket felülmúlják s hasonlók közt
a megnyert polgárság korára idősebbeknek.”

A tanácsállandóságát a küldöttség helyben hagyá-
de az elnököt — javallata szerint mindig a bírót — kor-
szaki választás alá veté. Ezt a városi követek így ellen-
zik. Elmondván ezen, sok ismeretet, tapasztalást kívánó
hivatalok nehézségeit — „neveli a nehéz pályát az első
tisztviselők s leginkább az elnök-változás, és a vá-
l a s z t á s k e g y é t ő l f ü g g ő helyzete; honnan lesz,
hogy annyi s oly part-különbség keletkezzék kivált tiszt-
újítások alkalmával, s ezeket mint megannyi készülő áská-
lódásokat megelőzze, kísérje, s nem sikerültökkor boszu-
kép kövesse. Innen lesz, hogy illy part alakultával épen a
férfiak, kik erkölcsi jellemük egyenessége által a közhi-
bákat nagyobb buzgalommal támadják meg, a pártok
legnagyobb erejével rohantatnak meg, melyeket a te-
kintet hiánya miatt nem zabolázhatván, vagy áldozatul
esnek, vagy elcsüggedve a rohamnak engedni kénytet-
nek.”

„E nagy bajok orvoslására pedig más módot nem látnak, mint a tanácsnak behozandó, állandó elnökségét, mely tudniillik, minekutána tisztújító-széken a választott polgárság szabad választásából eredett, ne függjön többé kegy- s kényétől a népnek — (popularium).” — Ily véleményei vannak a városi hatóság szerkezetére iránt, a városi követek.

De menjünk által az országgyűlések mezejére — s először is az örökemlékü 1832. — 36-kira.

Mindjárt kezdetkor (dec. 22-kei kerül, ülés) jegyzők, s censorok választásánál Soprony városa kéri, hogy a bírálatból a városok ki ne zárassanak: hosszas vitatás után azonban ez nekik megtagadtatik. Ezt magányosan tekintve, helyeselni lehetlen; azonban itt is bebizonyodék újra: mikint a nemesség sokszor magának az alkotmánynak érdekében ragaszkodik a stabilitás elvéhez: erre alapíták legalább véleményeiket a Rendek, midőn védokul hozák fel, hogy „a királyi városok peculiumok, hogy nem függetlenek.” Engedjük azonban mégis a nemesség szellemét e kérdésre átsugározni s halljuk Pozsonymegye követét: „a városok még nem függetlenek; választásuk hibás; committenseik nincsenek törvényhozói választókká qualificálva, nationalitásuk csekély, a közlélek köztök fejlődve nincs, követeik a kamrának responsabilisek, mert a magistratusnak nem lehetnek; hogy lehet egy magistratus választótest — az electa communitas egy maga magát redintegráló külön test s a polgárság mindenből kizárva. Előbb ezeknek meg kell változni.”

Érdekesbek ennél az 1834. april. vitatkozások reánk nézve. — De ezekből csak azokat vonjuk ki, mellyek annak közjogi oldalát illetik. — A városi bíróságok szerkezete tárgyalatik. A törvényjavallat a bíróság — választásról semmit sem említ — először szól Soprony városa követe; azért várjatok úgy-e, hogy a polgárok érdekében elragadó, villámzó szózat fog emelkedni? Én is azt hittem, és a hosszú beszédet átolvastam, s átolvastam a másodikat is a még hosszabbat, Fehér városa követének beszédét — és egy hang sem róla! Ott a melegség e második beszédben — a városi bíróság korlátozása ellen a benlakó nemesek személyére, ügyeire nézve; és ez igen szép dolog. Én is azt tartom, hogy e korlátozás s a törvényjavallatnak uralkodó elve „a polgárokra nézve felette nagy kárt tesz a hazának; a birtoktalan nemességet pedig öldöklő erővel sújtja, nyomorúságban tartja;” de hát a választás-hiány kisebb érdekü-e ennél? hoszas szép beszéde elhangzott a nélkül, hogy egy hanggal érinté azt. A tanácskozás pedig tart, pontonkint tárgyalatik a törvényjavallat: hány tag vegyen részt az ítéletnél, milly perekben szükség a teljes szám birtokosság kelléke-e a bírónak? Mindezek megtalálják szónokaikat a városi követekben és a választás kérdése nem, — míg nyugtalanul közbeszól Somogy követe: „Nincs kimondva, ki által választassanak a bírák, holott ez a megyei bíróságoknál is elhatározottatott; kívánom tehát küldőim nevében, hogy ezentúl a városi magistratus minden polgárok által szabadon választassék. És így lőn ezen nagyszerű kérdés vitatkozás tárgya. Uraim, olvassátok meg e néhány lapot — Tolna, Bihar, Torna, Zala 's Borsod megyék kö-

veteinek lelkes felszólalásait s meglátjátok a nemesség szellemét. Igaz, az indítvány azonnali elfogadása 24 vokasai 25 ellen elbukott; de ha a bukottak lelkes sorait vizsgáljuk: az véljük, az egész városi követtestületet itt leljük fel? Eperjes, és a kis Szeben követeit kivéve, egyet sem. — Ha pedig mentségül valaki azt hozná fel, hogy a városok követei az elvet nem tagadák, csak annak elhalasztását akarák: azt felelném: több város nem is fejezte ki magát e kérdés felett. Lőcse „küldői utasítását követve, a somogyi indítványt nem pártolja.” Ha az elfelfogadás pedig illy körülmények közt halasztás mellett, mentség, vagy épen érdem, akkor azt az egész nemesi képviselőség igényelheti. — Azonban a halasztás nem annyit jelente; mert e kérdés, mint a következők mutatja egészen eltemtetett.

Legfontosahbak ez ügyben a legközelebbi országgyűlési vitatkozások, mert ezek a városok országgyűlési befolyására mentek át. Ezekből még világossabban előtűnik a nemesség szelleme, mert megadattak a városoknak a hirálók, és elhatároztatott, hogy szervezetök iránt választmány küldessék ki. A városok követválasztása hiányos, ki akar rajta segíteni — a táblán, hol nemesek és királyi városok együtt ülnek, s hol ez utóbbiak követei ügyekben ismét felszólalnak? Olvassátok el a néhány lapot figyelemmel, ezen szempontból: és mit sejdítetek, az lesz az eredmény. Halljuk itt Deák-ot. „Mi a királyi városokat illeti: ki felőlről igazságot kivan, annak alá felé is igazságosnak kell lenni, és azonfogva ne tagadtassék meg tőlök

kívánságuk *). — Midőn azonban a kölcsönös igazságot gyakorolni kívánom, óhajtom egyszersmind, hogy a királyi városok küldöttei magok is legyenek igazságosak; és e szerint, ha a városok is magok közt a választási just kiterjesztik, küldőim a királyi városokat a szavazástól ki-rekeszteni nem tartják lehetségesnek; de azt megkívánják, hogy a királyi városokban minden polgár mind a választásban, mint az utasítás adásában részt vegyen; utasításait nem teljesítő követeket pedig visszahívhassák; ha a királyi városokban a polgári jogokat ekkép minden polgár gyakorolhatja: nem tartanak küldőim semmitől, és azon 600,000 lakosnak, kik a városokat lakják, szívesen nyújtanak kezet a haza védelmére, a haza szeretetére; mert én a képviselői rendszert nem látom veszedelmeztetve az által, ha az többeknek kezében nyugszik. Véleményem szerint a városok már eleget ki vannak fejlődve arra, hogy a törvényhozásban részt vehessenek, s ha ne talán némelyekben nem volnának is, módot kell nekik nyújtani a kifejlődésre; mert ha a vármegyék illy nyomasztó állásban lettek volna, kérdem, lehetnének-e a kifejlődésnek mostani fokán? — Véleményem szerint, az illuzióknáí kellemetlenebb áliás nem lehet, kivált a mostani században, melyben minden a materialismus rá májára vonatik. — Adni kell tehát a királyi városoknak érdeket, adni mezőt, hogy kifejlődésük előinodítlássék, és ekkoron függetlenek lesznek és érdemesek, hogy szavazat-joguk legyen. Ugyanazért én, hogy a célhoz közelítsem, óhajtánám, hogy még ezen országgyűlé-

*) Censorok és jegyzők választathatása.

sen választmány neveztessek ki, melly a királyi városok szavazati aránya iránt véleményét terjeszse elő, addig is pedig, hogy naplóbírálokat minden innen vonható következés nélkül magok közül választhassanak, nem ellenzem, s ennek megadására felszólítom a Rendeket s a t.” Nagy többség által ez indítvány lön elfogadva, és olvassuk el a vitatkozásokat végig s a városi követek nyilatkozásában hasonlót éhez egyet sem, de ellenkezőt vele találunk. Az országgyűlés halmozva volt munkákkal. A rendek táblája a jövő országgyűlésre vélemény készítő választmány iránt felírást tön; ez a Fő-Rendek egy ellenzés után másodszer elfogadván — felterjesztetek a fejedelemnek; de válasz reá nem érkezett.

Mit mutatnak ezek egyebet, mint, hogy a nemesség a helyhatóság változtatását az egész polgári test érdekében kívánja: A városi követkar pedig aláfelé a status quot feníartani, felfefele megváltoztatni, de mindenütt csak önérdekei szerint, kizáratásával minden népszerű befolyásnak, hatalmát szaporítani, örökíteni, s így institúcióink szellemével harczolni akar?

Valóban a tisztikarnak e kérdés megkezdése után, szerepe igen érdekes, s egyfelől igen mulatságos leend. Követei igazságot, jogot követelnek; merészen elszántan küzdenek; elmondják mikint 80-40-30 ezer embert képviselnek, de ha a képviseletnek csak legkisebb elemével megkináltatnak; azt vagy határozottan visszautasítják mint a 1825iek vagy elragadtatásukban, hevőkben azt nem is látják, mint a 1832 és 1839iek. Azonban ez mindegy, a dolog érdeme főleg abban áll: milly nézet-

tel viseltetik e kérdés iránt a nemesség, melly egyedül van a törvényhozás birtokában. E nézetek kedvezők — adja Isten, hogy a fennebbiek érteimében teljesebbé mehessenek — és ez a polgároktól is függ. — Fogadják el a nemzetiség kívánatit, részükről minden lépés, minden tett, minden szó közelebb hozza a fontos jogok hirtokát. — Legyen ez mentől előbb, hogy nemes, polgár a „hazafiában olvadva fel, kezet nyújtva munkálhassanak a mind kettő által egyenlőn szeretett hon felvirágzásán.

Köznép.

Itt vagyunk a nagy néposztálynál; itt vagyunk a 9 millió embernél. — Ha a nemesség az ezer- éves életből örökségül nyeré a buja földeket; ha az elődök nemes utódaikat az önkény fegyverei ellen felpánczélozák; ha a szabad életnek csak érezhető, de ki nem magyarázható gyönyöreit az alkotmány mezején biztosíták: mit nyere a köznép a múltkorból — leírjuk e szomorú képet? elmondjuk-e, hogy tulajdonul a sírűreget, birtokul a léget, jogul az engedelmességet? Igaz, még sokaknak el kellene mondanunk: de új fájdalmakat nem örömet szerzenénk azoknak, kik már megkönnyezek e nagyszámú jogtalanok sorsát.

Isten érzelmet, szívet adott az embernek forrásul, honnan fájdalmaink, de honnan örömeink is felszivárganak; s mit az egész érzellemmel átölel: annak változni kell. Ez érzelem első forrása a civilisationak, teremtője a kereszténységnek, átölelte a feketét, és lánczaiknak le kell hullniok; megszánta a tömlöczök lakóit, és soruk enyhülni kezd; megborzadott a halálos bündíjtől, s ennek is enyhésni kell. Ez érzelmet, ha megtéved is, tiszteljük, de gyűlöljük az értelmet, ha a kebel érzelmei-

ből táplálékot nem nyer. Ha elődeink annyi vérrel tárták meg a hazát s annak szabadságát: hála emléköknek! ha ők a sok milliónyi népet szolgaságbari hagyák menthetők; de ha mi, kik az emberi szeretetnek magasb, tágasb fogalmait szíttuk be, nem sietnénk a nyomort enyhíteni, a könnyeket törlni: érdemetlenek volnánk nemzeti létünk-re, méltatlanok szabadságunkra.

De ha tíz év leforgása hangosan hirdeti, hogy kebleink megnyíltak a részvét, a szánakozás édes érzelmeinek; ha a történet lapról lapra feljegyzé, mit tevénk, hogy a fekvőt, a lesülyedettet felemeljük, hogy a tudatlanba a jog magasító érzelmeit leheljük, az ellenségben csillapítsuk a boszút, az ingerültséget, — hogy csüggedetlenül vívunk, hogy a körbe felvezethessük, hol az alkotmány melegítő napja mosolyg: érdemetlenek vagyunk-e, hogy szabad nemzet legyünk?

Valóban, uraim! reform és nemzetiség együtt teend nagygyá bennünket, s ha mind e kettő csak formák: akkor legtöbb anyagot lelünk e nagy néposztályban.

E sok milliónak sorsa nem maradhat többé így; azt már törvényeink is hirdetik, — elhatároztuk, hogy urától tartozásait örökre megválthassa: most nyújtsunk módokat, eszközöket ennek elérésére. — Bizonyos számú évek jövedelmei szerint meghatározzuk a megváltási összeget. Nemzeti hiteltárt állítunk és a megváltásra pénzt nyújtandunk. De tudhatjuk előre, hogy a kamatfizetés terhessé leend, mint magok az úrbéri terhek. Azonban milly jótéthez juthatuk teher nélkül? váljon e hont megszerezni, nem vérbe került — megtartani, nem abba? Váljon maga

az, hogy a jobbágyok sorsát javítani megindulánk, nem e onnan veszi erejét, hogy ezek vérzenek érette, ezek hordják a terheket? Néhány évi teher az örökségbe kiható jobblétért nem kell hogy visszaretentsen. Hol az úrbéri megváltás nem így történt, ott milliók nyugalma dúlatott fel s viharos harcokba kevertetett a nép. Ezt mi nem akarjuk, nem akarhatjuk. — Elhatározzuk tehát: hogy földesúr tartozzék jobbágyát az évi terhektől felmenteni; de vigyázzunk, hogy midőn meghatározzuk a kulcsot, a boldogító szabály institutio palástja alá magunk hasznát ne rejtjük el, s hogy akkor, midőn polgári kötelességünk legszebbikét teljesítjük, nagylelkűségünk, áldozat készségünk kárpótlást ne keressen magának a kulcsban. — Ne felejtjük, hogy mi csekély hasznot nyújt az úrbéri nap-szám, milly hitvány a tized, mennyi nehézségű a pénzbeszedés: ezek lettdolog szerint így állanak; ezt ez alakban jobbá nem tehetjük. Mind ezt a számolatba így kell bevezetnünk — s ekkor vegyük hozzá, hogy hazánk javára mindnyájunknak járulni kell s ez elv vonassék ki az előbbi összegből s így alakuljon a megváltási kulcs. Kisebb leend, mint képzelők; de megcsalattatánk e valósággal? tegyük mellünkre kezünket, vegyünk tollat, számoljunk, s ha fősvények nem vagyunk: férfias tiszta meglegedést fogunk találni.

S íme kifejlődék egy ép erős nemzedék, melly e földhöz ragaszkodva biztos terenumon áll s függetlenül a föld előbbi tulajdonosától, azönállás magasító érzelmeit hordja magában; ez soknak nem fog tetszeni, de kiket a múlt évtized nevelt, vagy kik a kor eszméibe beleszületendnek,

ezeknek csak oly kevéssé fog e viszony visszatetszeni, mint midőn a városok kapuin belől a tekint, nagyságos úri czímet megkapva, egyebet alig követelnek.

De addig is, míg ez üdvös időszak elkövetkezendők — ha megtudjuk is jogból, históriai igazságból magyarázni, hogy e föld tulajdona csupán a nemességet illeti, s ha e jog előtt tisztelve halad el a gyomirtó kéz: van-e alapja annak, hogy a személyt jogtalan hagyjuk; hogy nem csak a magunk köréből választottak — nem mondom kivétel nélkül — de magunk is korlátlanul üzzük a szomorú kényjátékot velök, s itt, uraim, hozzatok fel bár mit, bár 50 törvényét a vastag corpus jurisnak, idézetek fel onnan védokokat a sújtó ellen: a tényeket ki nem forгатandjátok erejükből — s ennek oka? mert a törvényeknek éltet mi kellene, hogy szerezzünk bennünket pedig felelőségre semmi nem von, és emberek vagyunk, indulattal, és hiú vágyakkal, s ha megtörtént az összeütközés: nincs mi útját állana amazoknak. Csak korunk szelíd szelleme az ellensúly, és néha megdördül az igaztalan felett, de még szellemben nem, ígéletben sem, hanem ártadott jogban az erő — ez az, melly belől gyarapítja, boldogítja, kívülről védi birtokosát.

Azért ruházzuk fel a köznépet joggal, melly a támadható összeütközésben mint hatalmas őr álljon, egyenlőn mindenkinek személye mellett; a vádlottat adjuk át oly bíróságnak, melly a vádat körülményesen és nyilvánosan vizsgálja meg; s ekkor a megirt törvényt mondja el bár ki: a nép személye eléggé védve lesz - szóval állítsunk eskütszékeket.

Kicsapongásoktól, féktelenségtől ne féljeteK; mert a joggal felruházott népnek nem lesz oka büntetlen hagyni a gonoszt; a vizsgálatra meghitt pedig magas állását érezni fogja. Békésen szerzett jog még senkit kicsapongóvá nem tett s a bizodalom mindenkit valamint büszkévé úgy meg-gondölttá tesz.

A kik ez állapotba be nem tudják magokat gondolni, képzeljék, terjedelmes birtokaikat haszonbérbe adva, kép-zeljék, e haszonbérlok a fizetéseket nem teljesítik ponto-san, a feltételeket nem tartják meg szigorún, személyöket szóval tettel megsértik, sérelmeiket hogy fogják orvosol-ni? Önmagok fogják a büntetést elhatározni, talán elzá-ratni azokat? követelésöket bíró fogja tellyesítetni s itt minden megszűnt; ha e haszonbérloknek vagyona több, változtat-e az a dolog állásán? erre magára megfelel a nemesi szerkezet a vagyontalan és legvagyonosb nemes-nek jogegyenlősége.

Az éretlenség, a tudatlanság vádját sokan igen szé-pen czáfolgaták már. Valóban valamint a tudatlan a ne-velés becsét nem fogja érteni: úgy a jog nevelni leginkább képes. — Sokan vannak, kik a jogot a neveléstől szeret-nék felfügeszteni; és számok e rovalattiaknak most an-nál jobban fog szaporodni, mennél nehezebb azt most nyil-ván ellenzeni; de szeretném tudni, mit értenek a nevelés alatt? írást, olvasást? Ez az ismerethez a kulcs, de nem az ismeret maga, s milly ismerethez jutand ez által! Ért-jük e magunk az ismeret alatt a vallástudományt — a bib-liát? Hallgatva ez utóbbiról az annyira ismertről, aman-nak viszhangját keblében örökké halja,shetenkintegy nap

hangosan szavalja el lelki pásztora minden ágazatit. — Statusjog tekintetéből alig hiszem mást értsünk, mint a polgári állás, jog s kötelesség tiszta felfogását, sebben hogy érendünk czélt, kézi könyveket adunk kezeikbe? Valóban ha most kellene azt közrebocsátani, s kétfelé osztanók a művet: az első fél egészen üresen maradna; a második nem volna képes mindent magába felfogni. De tegyük, hogy jogokkal már bir, s állása ismeretét is tisztán birja, czélt értünk-e vele? Épen az ellenkező. A ki a lajtorja első fokára hágott, az a másik után fog vágy-ni; erről a harmadikra, s így tovább. — Nem lesz ez meg-állapodás; de ha azt véljük, mit rejt ez magában? hogy annyit kell tudni a népnek, mennyit mi akarunk, annyit birni, mennyit mi akarunk; ez pedig nem egyéb mint a kiskorúság fentartására czélzott törekvés, vagy épen szülője annak, hogy a félnevelés veszélyeit idézzük fel a sötét mélységből.

Azonban neveljük hár, vagy nem: isten az emberkebelbe önté az ösztönt a szabadság iránt: mindannyiszor fájdalmasan ébred ez, mennyiszor a kényt dúlni 14tja az ártatlanságon, a hatalmat az igazságon; mert az igazság: jog, az pedig az emberiségben el van árasztva — ama felé vonatva, vonatunk e felé is. — Ezt azoknak, kik a nevelés által szeretnék a reform törekvéseit paralyzálni. Távolságban tölem, hogy a nevelés jótéteményeit tagadjam; de valamint mélyen vagyok meggyőződve, mikíntneveléstől jogot felfüggeszteni, úgy a nevelést szegény szolgai jogtalan népnél sikerrel folytatni nem lehet, mert tanítót fizetni, s gyermekeinek gúnyát, köuyvet szerezni,

annak munkáit nélkülözni, és mi fő, a nevelés becsét felfogni soha képes nem leend.

De térjünk vissza oda, hol a személy bátorságról szólánk; a reform más ágaira.

Ha a személy biztosítva van, ha a megváltás elve életbe lépett s az eddigi jobbágy tulajdonosa lön földének: kimaradhatlan következés, hogy a vagyonnak is olyan-nak kell lenni, s e tekintetben az uri székek jönnek megfontolás alá. E székeknek egészen meg kell szünniök, és a törvénykezésnek egészen másnak kell lenni. Állítassanak fel járásonkint törvényszékek a polgári perekre nézve, s mellyek ez alá nem fognak vettetni, azok hagyassanak meg a helybeli előjáróság hatalma alatt; azt sem véljük, hogy ez által minden kényünket kizártuk, mert nem fogjuk a választást kezeinkből kibocsátani s eddig mérsékelve enyhítve csak de megszüntetve nem lesz a néha igaztalan, törvénytelen úri befolyás; mert messze még az idő, midőn nálunk minden a legnagyobb igazság pályáján fog haladni; addig meg kell elégülnünk a mostaninál jobbal, noha magában nem a legtökéletesbbel.

Ezek volnának, mellyek a személyt s vagyont a bíráskodás útján biztosítanák; de a vagyonbiztosításra nézve még többek volnának elkerülhetlen szükségesek.

Akarjuk-e tovább is a terheket halmozni a nép vállain? S ha igen, hol van ultimátuma ez eljárásnak? Azt mondjuk: a jobbágy kezeinél levő föld sajátsága a nemesiséget illeti; mikint ezt az ország-szerkezet eredete, s több törvények világosan kimondják, s midőn a közterhek viselését a jobbágyásra tolá: mással alig mentheti magát,

mint hogy e terhek alapját e földekbe helyezte s hozzájuk azoknak viselését, mint alattomos föltétet csatolta. Ez így némi igazságos szint ölt magára; de ha ennek semmi mértéke, semmi szabálya nincs: meg van e akkor a vagy-on-biztosság? hova vezet ez, uraim! ha az előbbi oknál fogva joggal cselekszünk, midőn közterheket ro-vunk a népre: jogunk zsarnokságba mehet ált, ha lélek ismeretlen járunk el e tárgyban, — milly roppant különbség a mostani, s csak félszázados háziadóközt! Hidakat, utakat építünk, folyókat szabályozunk, középületeket állítunk — naponkint szaporodnak kiadásaink, s ki gondol a takarékosagra? kinek fekszik érdekében, szigorúan vizsgálni a számadásokat? Vesztegetés a kiadásban, hanyagság a számvételben, közönösség, egykedvűség az elhatározásban, mindezek sehol mentséget, sehol jogalapot nem találnak; — feddést és kárhozatot igen a nép szomorú sorsában, minden verejtékben, melly Hlyek-ért arczát áztatja, minden sóhajban, minden könyben, mellyet nehezen keresett, és az éliségháritó fillér után hullat; — ha már *jogot* nem adunk a kivetésbe befolyni: e gondolat e tekintet határozzon el bennünket szigorúan, lélekismeretesen félve, kétkedve minden fillér megszavazása úgy elköltésében, mint számvételében.

Ezért határozzuk el: 1) hogy minden szükségtelen kiadást megszüntetünk, minden felesleget leszállítunk; a mostani adót pedig soha egy fillérrel többé fel nem emeljük. 2) Hogy számadásaink nyilvánossak — s ezért ki-nyomatjuk mind az előleges költségvetést, mind a számvételt s közgyűlésen teljes számmal benmaradván, fog-

juk mind a kettőt a fennebbiek érteimében tárgyalni. Koronkint közöljük e számvételt hírlapokban s teremtsünk a takarékoságban nemes versengést egymás között. Milly szép hivatásunk fekszik csak e kettőben is! akarunk sie-tünk-e megfelelni ennek? És mi egyenlíti meg az örömet, melly felgyulad kebleinkben, ha a terheket bár mi csekéllyel megkönnyítők, ha megtettük azt, mit hatáskörünk élónkbe szabott? A vak történet hatalmat adott, hogy sok százezer javát — földi boldogságát kifejthessük, hogy jótevő atyja legyünk a népnek. Felfogtátok ez örömnök teljes becsét? akkor többé lehetlen, hogy ellenállhatlan vágy-gyal ne vonassatok feléje, és ebben fekszik az önérzet, melly a nép nevekő megelégedésének boldogságából fog kebleitekbe visszasugárzani, mellyel az egész civilisait világ elébe léphettek. Határozzuk el 3) hogy minden előforduló rendkívüli szükségeket ezután maga a nemesség fedezzen; új hidak, utak, folyóátmetszések, csatornák, közösépületek állitassanak a nemesség költségén. — Az elvből, hogy ezek a köznép javát is előmozdítják, ne vonjátok a következtést, hogy terhei általa fedeztessenek, mert földé már eléggé terhelve van, verejtéke pedig és izmai a földön fekvő terhekért feszülnek, mert a megsza-vazásba befolyása nincs, mert végre a nemesség terhet nem hord, mert ezek javát jobban érzi mint a földnép, melly közt csak nem észrevétlen oszlik fel a süker az eredmény, mert a nemesség szavazván meg azokat, nagyobb óvakodással fog határozni, nagyobb takarékosággal kiadni, nagyobb szigorral számoltatni.

Mind ezek megyei rendszabályok volnának a földnép vagyonszármazása érdekében — mert a törvényhozó test tovább mehet és kell is, hogy menjen — a hon érdekében.

— Azonban mi fogja ezen határozatoknak az életet megszerezni?

A közvélemény. Ez álljon elő egész hatalmával, a dicsőséget mint gyalázatot egyaránt osztogatóval; ez, mellynek fegyvereit senki nem kerülheti el, rejtse bár mikint is magát. — Ez adja át a gyalázatnak nevét annak, ki megfelejtkezik, mit köszönhet a polgári társaságnak. Fukar, ki jótéteményt csak aratni szeret, de nem munkálni érte; hálátlan, ki a harcz viharai közt fentartott hazát a béke-ölnél felejt meg; gyáva, kiért az apák vért ontanak, s ki unokáiért néhány forinttól irtózik; tudatlan, ki nem látja át, hogy a közcélra vitt áldozat, önjavára is visszahat, s roszszívű, ki verejtékét kívánja polgártársainak, hogy avval szerzett kéjek közt dőzsölhessen. Illy erejével a közvéleménynek lesz, a ki szembe szálljon? — nem, illy elfajultságot a nemesi osztályról fel nem tehetünk. — Ezen közvélemény adjon életet, és erőt Mátyás törvényének, az 1486-64. addig, míg a nemességnek finansiális viszonya a statushoz általános reformon menend keresztül; ekkor mi történendik? más kérdés, s bennünket célunktól most igen elvezetne. — Azonban országgyűlésen a vagyonszármazás tekintetéből szükség, hogy a közmunkáknak bizonyos korlátok szabassanak; az előfogatok megszüntessenek; a tisztviselőnek kártpótlásul fizetés nagyítás adatván, szükség, hogy a megyei finansiális rendszer változzék.

Itt jó tekintet alá a házipénztár jövődjé reformja. Megosztani szándékunk azt aránylag a köznéppel; ez igen

szép jelensége újra a szellemiránynak! de nézzük következményeit. Vélhetjük-e ekkor, hogy a nemesség a mostani csekély fizetések mellett fog hivataloskodni, midőn most a tehermentség a nemes indító ok? — ez nagyobbra emelendi a költség összeget. — új kiadások fordulandnak elő; és mi megajánljuk, mert mi is fedezzük ez közjogilag ránk nézve tisztán áll, de a köznépre? — reformot hozandunk be, de még is hogy fogunk nevében is ajánlani, mi, kiket csak születés tön e jog birto-
kosivá? minden megszavazásnál itt újra az elv fog előállani, hogy a köznép befolyása nélkül terhét nem nevelhetjük, s ez mindig gátul szolgál; mert mindig feltételez a nem képviselt részére igazságos biztosítékot, protection felügyelet, inelly ön lábaival késleltetve jó közbe, és sokszor legjobb szándékunk meg fog, meg kell hogy törjék rajta. *) Helyhatósági rendszer jótékonyága érdekeinek nem csak szó de tett de áldozat általi előmozdításától függ; mentsük meg egyrészt az elvet, hogy „mindenki befolyásával történjék az adóajánlat”; másrészt

*) Ez az főleg mi engem az aránylagos adózat felett kételkedésbe ejtett, és egyszerűbb könnyebben kivihető mód ajánlatára bírt. Továbbá nem hiszem; hogy a mostani megyei rovatási kulcsok szerint az elvállalás keresztlül menjen; jó kivetési rendszer létrehozása pedig sok év sok költségnek leend szüleménye, ehhez minden nemesi birtok felmérése s osztályozata — két nagy és nehéz mű kívántatik. De midőn a javallatot teszem korán sem akarom az aránylagos nemesi adózatot ellenzeni mert én a mostani hibás rendszertől minden áron szabadulni kívánok.

pedig helyhatóságunk kifejtésére szerezzük meg a lehetőséget, s ezt nem az által, hogy megosszuk a házipénztárt; hanem ha leszállítván, vagy kihagyván a felesleget, a házipénztár mostani összegét, mint maximumot vesszük fel s jövődre minden előforduló költséget csupán mi magunk fedezünk; így egy részt biztosítva leend jövődre az, kinek nincs befolyása; mi pedig, kik szabadon határozunk erszényeink felett, szabadok is leszünk az adójánlatban; mert csak bennünket illetend s így meglássuk majd: mellyik megye leend az, mellynek érdekei kifejletlen maradnak. Mellékesen megjegyezhető, hogy mi magunk biztosítására bizonyos összegig a többség, azon felül két harmad határozzon; másodsor, hogy ez csupán a nemesi birtokot illesse. — De térjünk vissza a köznép ügyére.

Adjunk a köznépnek megyei képviseletet, a népvédekben. Ezek semmiféle tisztséget nem viselhetnek. Mindannyiszor valahányszor a népnek törvényes jussai tisztviselő vagy földes úr által sértetnek: szavat emelendnek. Legjobban ismerendik a nép állapotját, leginkább érzendik sorsát. Minden népérdeklő határozatnál kellő felvilágítást s figyelmezést nyújtandnak. A számadások vizsgálásába befolynak, nehézségeket teendnek, mellyeknek tárgyalás alá kell jönniek. Ha a büntető törvénykezés változástnemszenvedend: ügyelni fognak, hogy a védelem rendesen, szaporán és egész szorgalommal történjék. Országgyűlési utasításokba befolynak és szavazattal bírnak. — E népvédek választásának két módját látom. Az egyik, hogy minden helység lakosai többsége vá-

laszsonegy választót, s az így választottak egybegyűlvén tükös szavazat útján válasszák meg a népvédeket. A másik hogy a köznép helységenként közvetlen a népvédekre szavazzon, a szavazat eredménye írásba téve, s lepecsételve a legközelebbi közgyűlésre beküldessék — hol a levelek felbontatván a többséget nyert népvéd köztudomásra hozatik; mellyik czélirányosb a közvélemény kifejtendi — én részemről ollynak az elsőt tartom. Igaz ugyan, hogy korunk nemtőjének hála, most számos pártolókat talál a nép a megyékben; de valljuk meg: ennek jótékonyága nagyobb részt a sokkal ragyogóbb törvényhozási pályán nyilatkozik, s az apróbb, de ezért szinte fontos tárgyakban önmagát felejtí meg. Valljuk meg, hogy megyéink egy igen jelentékeny részében e pártolás igen gyenge, precair, kellemetlenségeknek kitett, néhány tag lelkiületén szellemén alapuló s így változékony. Valljuk meg, hogy bizonytalan és ez a főhiány — változik a megye szelleme, s a népbarát hallgatásra kárhoztaiik. E pártolás mint kegyelem mint ingyen jótétemény hat lefelé, és ha a nemeskeblű hazafi ezt legkevesebbé sem érezteti: természetét ez meg nem változtatja; nem szűnik meg bizonytalan, változékony, tökéletlen, lekötelező lenni. — itt az idő, hogy a nép e pártolást törvényesen követelhesse; s ha jogokat adtunk neki: azoknak biztosítékot is keli adnunk, hogy e pártolás ne fél, ne kegyelemoszó, ne időszak, de százezerek vágyainak összpontosítása által legyen erős és teljes, törvényes és jogi, örökké éber, és kitartó. Illyesminek kell lenni a népvédelemnek a megyei rendszerben elvegyítve; ez üldözést nem féland, ez párt,

— rokonság, — vallásnézeteket nem osztand s felszólalását mint hivatalában fekvő kötelességteljesítést ha néha kedvetlenül veendjük is, de tisztelendjük. Mi jogaink sérelmeiért felelőséget követelünk; és hangosan emeljük szózatunkat — ellenére a status-főhatalomnak, és kit mi kormányozzunk, a köznép embere, ha sértve van, minő orvoslás után nyúlhat? Jog nélkül szót emelni közepettünk, kérni folyamodni fog! Mi fonák állása az osztó igazságnak! mert felől is mondám egyhelyen: hogy ha birtok — vagyonskülönbségünket jogtérre állíthatjuk, nem azt, hogy polgártársaink felett önkénnyel ellenörség nélkül urkodhassunk. Kívánom, hogy e népvédelemre nézve mindenki önkebléből merítse a meleget; és óhajtom: váljék általános elmélkedéstárgyául az eszme; — nem lehet sokat elmondani mit mélyen érezünk; tollam bármennyire vágynék itt az érzelmek országába szerte csapongni, és elmém bár mennyire az okoskodás erejét felkutatni! De az érzelmet mindenki önkeblében, az értelmet önelmejében is feltalálja. Ezt erősen hiszem; forrón óhajtom.

Ez az a fokonkinti reform, melly a népet vagyon s fogalom tekintetben a béke ölen előre vive lassankint a nagyobb szabadság elfogadására képessé teheti; ezek után fog jöni csak a hivatalképesség, a törvényhozási részvét. Hol van a pont jövőben, melly életet adand ezeknek? ki képes ennek minden titkait megfejtteni; mi csak annyit mondhatunk, hogy mindezek kimaradhaüan következményei e munkának, és mondhatunk annyit, hogy ha haladásunk lassú is, de az ellenérdekek mellet kimellett engesztelöleg vonul el. Mi előtt a cselekvés pályára

kilépne a meggyőződésben, a kebelben keresi az erőt; s bizonyos, hogy a reatio működéseitől, a hátralépéstől ment maradand. Ezekben alapszik a köznép institutióinak legközelebbi reformja; s hogy ebből hazánkra, alkotmányunkra, nemzeti vagyónunkra a legtöbb jó és üdv szivárgand ki; árról a nemességnek többsége, már fentebb is látók, meggyőződve van.

De mikint áll ez oldalról nemzetiségünk ügye. A 9 millió embernek ereje, nyelve, szokása milly súlyt vet a mérlegbe? Jegyezzük meg, más nemzetiség él a kárpátok között, más dél és más kelet felől, és ismét egy harmadik széllyel az országban: — azonban mielőtt egyenkint taglalnék ezeknek viszonyait a magyar nemzetiséghez: vessünk egy általános pillanatot a köznép nemzetiségének kérdésére.

Három érdek tartja össze az embereket a polgári társaságban: a közös szabadság, a közös nemzetiség, a közös vallás. Mindazáltal hogy áll népünk e tekintetben? Természeti ösztönénél fogva vonatik a szabadság felé az által, midőn az igazságtalanságot érzi, s a szolgaságot átkozza. De ekkor előbbi lapjainkra jegyzett gondolatink, az institutiók reformja mindannyi eszközök, mellyek annak megőrzésére, terjesztésére a sok milliót összefűzzék — most s még inkább ezelőtt köznépünkben egy általános érzelem uralkodék, és ez az elnyomatás egy részt fájdalmas, más részt boszus érzelve s gondosuk, hogy ez érzelem nem lett volna képes egybegyűjteni bár milly ajkú bár milly vallású árnyékclatait — se jelenetből mindenki foghat következtetni az állapotra, midőn a közös

jog érzete fogja a kebleket bírni; az általános szabadság fejlődésében foglaltatik az összetartás, az egység egyik leghatalmasb köteléke — ezt, nézzen bár vissza a múlt időbe, nézzen a jelenbe, mindenki bebizonyítva találandja. Ennek birtokában ki fogja elválasztani a népet; belső hatalom? ez épen teremte az egységet, — külső? mit adhat ember embernek többet, mint szabadságot? mit nyerne a hódító maga? Földet? ez a nép sajátja; ezt magától elvenni nem hagyja. Adót? ha többet kíván, mint a hon igazgatása megkívánt, ismét jogot támadott meg, s a megtámadottal küzdeni kell, ki — fog hasztalan a harcra kiállani, ki fog vért ontani?

Az egység második eszköze a vallás. — Meg kell vallani, ez a köznépnél, ha félrevezettetés, csábítás hálójába kerítettik, nem csekély fontosságú; semmire nem olly kész, mint vallása védelmére, fényének emelésére, hatalmának terjesztésére; de még egyszer ismétlem, ez azon köznép, mellyre értelem befolyást nem gyakorol. — Körül tekintve külső állásunkat, ez látszik zavarokat rejteni magában; azonban vegyük, hogy népünk értelmessége naponkint növekszik, s ez által a vész csökken; vegyük, hogy a vallási érdek képviselőit csupán a pap-ságban találja, s osztályának — melly itt nézet alá jó — elhanyagolt nevelési állapotja naponkint javul. Az elősorolt institutiokban pedig a legnagyobb ellensúly állítatik fel. Különösen egyik pontja annak melly a népvidékről szól olyan honnan mint a bizodalom tűzhelyéről a homályos elme legtöbb világosságot nyerhet, melly a fanatizálás fellegeit elenyésztesse, és olyan, hogy érdekeinket job-

ban összforrassza a köznépével; de a tárgyra még visszatérünk. —

A harmadik eszköz a nemzetiség. Ennek felfogására több kell, mint népünk értelmessége mutatja, s ha ezt köznépünk közt legkevesebbé vesszük észre, ne másnak mint ennek tulajdonítsuk. Az értelmesség, melly ez oldalról hazánkra veszélyes lehetett volna, az eddigi rendszer által a nemesi körbe befogadni, a vagyonost — nem csak megfosztatik erejétől, de nemzetiségünk hatalmas előmozdítójává változtaték; a jövő polgárság reform pedig azt, mi eddig elmaradt, fogja nemzetiségünkbe felolvasztani. A polgárság körébe szabad az átmenet; s így az értelem, mi a köznépből kiemelkedni fog, megnyereíék az átköltözés által. Addig pedig még ez institutiok életbelépendenek, még ezekkel karöltve a nép értelme nevedekni fog; nem fogunk e semmit a magyarosítás ügyében elkövetni? A köznéppel a legszorosabb összekötetésben állunk, nem fogunk hatást ez ügyben gyakorolni? Uraim! itt a nemzeti nevelés teljes fontosságával, jelentékeny ségével! a népnek az iskolában magyarul keli neveltetni. Ez oldalról fogjátok fel főleg a nevelés szükségét! E tekintetből a buzgalom! innét a lelkesedés a népnevelés ügyében! Párosítsátok az értelem-fejlődést a nemzetiség-fejlődésével, s mind a kettőt mozdítsátok elő a szabadság megadásával! És a köznép el fog vergődni a tudatra. hogy institutióinak fenmaradása s így boldogsága a magyar elem elfogadásában fekszik, és lesz forrás, honnan e tudatot merítse — a szabadság pedig szinte hatalmas érdek leend arra, hogy magát azon nemzet tagjának vallja,

mellyül az kifolyt s mellyel általa összeforradott, smellytől reá még talán a nagyság fénye is háramlandik.

Uraim, megszűnt az üldözés kora azért, hogy ilyen vagy olyan vallásnak, nemzetiségnek tagjai vagyunk; körünk a társasági szerkezet javítása által a közös boldogság kora. Hazánk társasági szerkezete közös nagy-léte kívánja, hogy magyarok legyünk; de szabadabb s így értelmesebb emberekhez könnyebb szóllanunk, s így ha ellenségeink, a népcsábítók, nem győződnek még e tételek valóságáról, folytassák izgatásaikat: mi megadjuk a szabadságot a köznépnek, megadjuk az eszközt, hogy boldog lehessen; és ha ennek birtokába juttattuk, akkor elmondjuk tetelinket; ám lássuk, mellyiké lesz a diadal, a tetté vagy a szóé, az ígéreté, vagy a megadott jogé!

Ezek általánosan — lássuk most egyenkint a népeket.

Először is a magyar. Tekintsük jellemét, vagyónát, számát, értelmét, helyzetét: mindezekből nemzetiségünknek aránylag legnagyobb ereje tűnik elő. E néposztályban a legtöbb önállást, férfiasságot, ragaszkodást a honhoz, büszkeséget a nemzetiségre látjuk párosulva; ennek az ínség napjaiban sokkal nagyobb volna, mint véljük, fontossága; nem mondom, hogy a hidegségnek, a megvetésnek idegen ajkúak iránt tovább is fenállni kell; enyészszék ez el, de enyésztevej az erre fordított, a kinőtt erők térjenek vissza a tiszta forráshoz, a saját hon-, a nemzetiség-szeretethez. Értelmisége, igaz, csekélyebb, mint a német köznépé, de népnevelési intézkedéseink ennek szaporább kifejlésél fogják, legközelebbtről érdeklenni. És igen nagy részének vagyónossága, szabadsága nem fogja ezt is siet-

tetni? hát a földnek felszabadítása mikint fog ez elemre hatni? Legbujább síkjait lakja a hazának. Uraim, állítsatok közlekedési eszközöket, fejtétek ki a kereskedést és e néposztály vagyonsága mindeniké közt legnagyobb leend. Vegyétek hozzá fekvését a hazában, — megszagatva nincs; s mint egy testben lakik a honnak közepén. Essem hely, sem iráskiülönbségek nem zavarják az egységet. Száma az összes magyarságnak 4,435,81 8, holott az összes szláv eredetű népeké 3,016,314, s így egy millióval, s mi haladja, több. — A magyar erejét, éltető szellemét a nemességtől, s a természetes nemzeti sympathiából nyeri, s e kapcsolat által nyer erőt, a szám is, és maga jelentékenységére emeltetik. Ki nem ismeri a nagy községeket a Duna, s Tisza, Kőrös s Maros síkjain; szabadítsátok fel az uri tartozásoktól, adjátok meg az említett jogokat s ha vagyonságukat, értelmiségüket számlálhatlanul már ez által emeltétek, az együttlakás, a városi szerkezet a magyar elemnek olly erőt kölcsönzend, melly mellett minden más, kell, hogy háttérbe lépjen. —

Higyétek, a hazának minden ajkú népei közt a magyarságnak a hatalomnak legtöbb csirája a magyarban fekszik.

Második a német. Lehetlen hogy szívünk egész melegével ne üdvözljük e részét köznépünknek. Akarjuk látni a szorgalmat, a tisztaságot a tudást minden körülményekhez alkalmazkodni; az erkölcsiséget, az értelmet, a vagyonságot: mindezt a német ajkú nép teljes mértékben mutatja, — a kereskedés illy árva állapotjában, olly úrbéri, olly országos viszonyok súlya alatt, inilly virágzó állapotban él! nem e annyi példányok ezek

köznépünk közt, nem ösztön mind azon tulajdonok sajátjátételére, mellyeket imint most számítánk el. — Ennyi érdem a hon iránt! Öröm fogja el keblünket s a tiszteletnek azon bizonyos neme, mellyet a jól teljesített polgárhivatás magában rejt; azért szeretet s méltánylat e néposztálynak! értelmességénél fogva mit várhatunk egyebet, mint ragaszkodást hazánkhoz, alkotmányunkhoz, nemzetiségünkhez? Vallásos nép — vallása biztosítva, kegyelve van. Szorgalmas — szorgalma gyümölcsseit a legközelebbi jövő tökéletes pártolás aláveszi. — Esméjével bír társasági állásáról, s a jog ez eszméjéet táplálandja. Ezt magával hozá, s gondosan őrzé meg, mi könnyű, hogy e jog érzetet átvigye hazánkra, s ennek szabadságára, mellyel eddig csak sajnósán gondolt külföldi társaira, s fájdalmasan a honi viszonyokra! És ha átölelte jogérezetével a hont: akkor felébredének benne is a nemzetiség iránti kötelességek; mert nincs haza, melly iránt tartozásokkal is ne kel-Jene viseltetnünk. Vagyonossága eszközöket nyújt a nemzetiség eszközeinek megszerzésére, iskoláit legjobb karba helyzi, gyermekeit nem vonja el, tanítóit jól fizeti, népnevelési tekintetben legjobban hathatni reá. —

Következnek a szlávok, — Mi tisztán csak a honiakról, szorosán a magyarországiakról szólándunk. Igen érdekes volna ösmerni a szláv elemeket egész terjedelmükben s így mindazokat, kik e nagy nép-családdhoz tartoznak; de ez oda fog tartozni, hol egykor magyar hazánknek külső political állásáról s különösen az orosz és szláv népekhez külső viszonyokról bővebb tudomány, vizsgálat, s tán utazás után foghatunk értekezni; mert illő: hogy hazánkat

ne csak belülről, de kívülről is ösmerjük; jövődjé nem csupán önmagunktól de a külső befolyásoktól is függ; és fel kell ezt tárnunk egész mértékben, erőt kell erő eleibe állítanunk; a vésznek elejét vennünk; nevelnünk a körülmények jótékonyságait, kedvezéseit; mi most nemzetiségünket csak belső szempontból tekintjük, és ebből tekintjük a szlávokat is.

A szlávok mozgalmait darab idő óta figyelemmel kísérjük; de minden előleges vizsgálat nélkül. Egyes agyokban fogamzó képek, ha nincs anyag, melyben alakulhatnak, üresekké, hasztalanokká váltak. Így Magyarországon a szláv nemzetiség. Uraim! Hol a pont, mellyhez ragaszkodtok ez üres képpel? A nemesség általánosan magyar. A polgárság, ha nem egészen magyar; de még kevésbé szláv; marad a köznép. S ez valólag így van; s ezért épen, hogy a szlavismus ügyét, a nemzetiségünket érdeklőt e rovatba halasztók. Vegyük a dolgot komolyan! A polgári hatalom factorái: értelem, vagyon, szám. Oh mi messze áll a szláv köznép attól, mit e tekintetben értelem alatt értünk, — értelem, melly a polgári szerkezetnek, a világ viszonyainak tiszta felfogásában alapszik! annak fentartását, kifejleszt eszközölje; ha pedig csak sejtelmeken épül, azoknak rendszerét, organisatióját önmagában alakítsa meg, számolja ki. És azt mondjátok itt, hogy ez értelmet kifejtitek? Ez több volna a rász szívűségnél; mert vélitek-e azt, hogy a Kárpátok ormaira úgy, mint Duna alrészeire kiterjedő magyar statusliatalom más mint önmagának kifejtését eltűrendi? hogy illy fogalmak létrejöttét elnézendi hanyagul és részrevétlenül? De, u-

raim, doctrinátok csábításon is alapszik, s ha tán megengedné is ennek teljesülését: a magyar status-hatalom, köznépetek jobbainak józan értelmén törnék meg, mert előbb-utóbb megtudná, hogy eltitkolátok előtte Sibiériát, el az ostort — a kancsukát, eltitkolátok egy hős nemzet gyászos elestét, el az érzelmet, mellyet a magyar nemzet ekkor tanúsított, — eltitkolátok az éjszaki befolyást Oláh- s Moldvaországban; ezt pedig higyétek, saját ti embereitek fognák elbeszélni az ámitott köznépnek. Uraim, itt az értelemre nem számíthatok; a köznép értelmisége sokkal inkább függ társasági jogainak szaporodásától, mint bár melly nevelési rendszertől, vagy inkább még ez izgatásoktól. Mikint fogjátok az egymásután következő fogalmakat kiirtani. Hiú képzemenyekkel a valót? mikint fogjátok a kimaradhatlan ragaszkodást, a szeretetet a magyar alkotmány iránt előlni? ismét képekkal a valót? Két hypothesis mellett érdemelnétek figyelmet, szlávellenségeim! ha a magyar nemzet szelleméhez hűtlenül, a köznépelelynyomás és zsarolás principiumihoz térne vissza: első. Ha az éjszaki hatalom, szelleméhez hűtlenül, democraticus zászlót tűzne ki, s első lépésül mindjárt családokat leghősebb tagjának elrombolt szabadságát adná vissza: második. Tegyétek meg mind a kettőt — de elválhatlanul egymástól, — és megvallom; hazám jövőjének tiszta egére viharos felleget idéztetek elő; semmisítsétek meg mind a két hatalom történeteit, a legközelebbi évtizedről; zárjatok be a pozsonyi országház termeit, és nyissátok meg Varsóban és Pétervárott a zárt termeiket, hogy a nép emberei halathassák magokat: és mi magyarok mindnyájan igen fon-

tolóra vesszük mostani phantomaitokat. — Tegyétek a tetet nem tetté, — de ismét mondom, elválthatlanul a két hypothesisist egymástól: — ám miért dúlnék nemzetem kebelén, ha szolgának kellene lennem itten és ott is, hová reménynyel tekintek — miért dúlnék a való szabadság ölében, midőn másott sem nyerhetek egyebet? Az éjszak a szabadság eszméibe öltözött, és Magyar hazánk szinte azokkal halad a jólét sugarait mindenhova elárasztva! milyen botorság volna felidézni a nemzeti viszálykodás rémeit? Mi nem tudjuk kebleitek mélyén mi fekszik: de minden tétéleink igazságát ti magatok is sejdítitek, midőn izgatásaitok céljaúl nyelv-művelést, literatúrát tűztök ki. Itt sejdítitek a valót, és súlya alól nem fogtok menekülni, bár mi vezérelje eszméiteket. Ismétlem: értelmére a népnek ne számoljatok; számolástok meg fog törni, mert népeteknek utolsó gyermeke tudja azt: jobb az idegen jó barát, mint a rossz szívű rokon.

Igen nagy factor a statusháialomban a vagyon. Tudjuk, mikint áll egész köznépünk vagyonossága, és ki nem ismeri a népet az éjszaki bérezek lábainál, és milly viszonyban állnak a kopár sziklák, a szűk völgyek, a fenyvesek, a buja, és tágas sikhöz, az apró csermelyek a széles folyamokhoz; — nem akarjuk azonban bántani a békés szorgalmat, a vas türelmet, a csendes és példás erkölcsösséget, melly e népág kebelében szelíden virágzik, de ha a jövőendő lepleit elmozdítjuk; ha a jótékony istitutiók, a kifejtett közlekedési eszközök eredményeit mind a két honrészeken összehasonlítjuk: a nagyobb vagyonosság mindenesetre nem a szláv elem fészke felé fog nehezedni-. Mind

ezek csak ellenségeinknek mondattak, és nem az egész néptömegnek, mellyhez csendes elkölcösségeért a legmelegebb érzelmek vonzanak; és mellynek jóléte előmozdításáért a mindenkire ható jogok boldogító sugarai egyenlően fognak szétáradni, nem a nagy néptömegnek, melly ezer csatában onta vért e hon fentartásaért, melly hadi erőnknek most is nagy részét képezi, melly sok fiának honi ipar és kereskedés sokat igen sokat köszönhet, e néptömeghez szózatunk a legmelegebb, kezünket nyújtjuk feléje hazánk nagyságának előmozdításáért.

Különben is egész köznépünk vagyonsága csekély hazánk földterületének egy negyedrészt sem tartja kezei közt a köznép s ennek is tulajdona a nemességet illeti, és ha tekintjük kereskedés hiányunkat és a sok terheket a falusi esküdtől a megye főispánjáig, a mestertől a püspökig, és — de minek előszámlálni az ismerteket — a hatalom e factura a számolatból úgy enyészik el, mint az értelmiség.

Végre mi tekintetbe veendő az a szám. — De az igazi hatalmat a három együtt: az értelmiség, vagyon, és szám képezi; egy magában igen gyenge, valamint egyes embernél, úgy egész népeknél. Mondtuk pedig, hogy értelmiség és vagyon, melly e népágból kiemelkedik; e számot csökkenteni fogja. És ha mégis ellenségeink az erő ezen eleméhez nyújtanák ki kezeiket, sokat és igen sokat kell tekintetbe venniök, hogy önmagokkal tisztába jöheszenek. Néhány adatot mi is képesek vagyunk nyújtani, a munkát könnyítendők. Egy népcsaládhoz számítjátok a tót, orosz, szerbet, rácot? Helyes. — Hiszem, nem felejtetek, hogy a nyelvegység, a sokféle dialectus, szó-

kiejtés, és más meg más különféleségek által igen gyenge. — Ezt nem felejtetek: de ezt közös literatura által megszüntetik; azonban mi képzelet az, literatura által hatni akarni a tömegre? De mégis lesz-e közös literaturátok melly sem nem lesz cseh, sem nem rusznyák, sem nem illyr! A nemességbe emelkedettek a magyar elemmel olvadtak vagy olvadandnak össze, — a polgárságban állóknak a polgárság reformja hasonló sorsot készít; a népre a törekvés nem hatand; s így magok maradtak azok, kikbe az agyrem átszivárgott; a nyelv különbféleség által megszagattottak pedig úgy hogy e tekintetben erőt fejthetnének ki, soha nem fognak egysíttethetni.

Legnagyobb rugó a köznépben a vallás, és teyétek az egész szláv családot egy vallásúvá: és rász szívű törekvéstek aggodalmunknak vetendi meg alapját. — Azonban nézzük, hogy oszlik fel vallási tekintetben a szláv nép — itten a végvidék és Horvátország is számolatba jött

r. cath. tót:	1,215,944.
horvát:	886,079.
illyr:	416,150.
g. cath. orosz:	442,903.
sokázt:	13,188.
agost. tót:	467,562.
reform.:	3,750.
g. n. egyes, illyr:	82 8,365*).

*) Fényes Elek Úrnak ki ezen adatokat legközelebről megjelenendő munkájából közölni szíveskedék az egész hon előtt meleg köszönetet mondok.

Mikint fogjátok ezen öt féle vallási érdekeket egy olly e-
 lemben egyesíteni, melly (kihagyván a végvidéki 435,5 76),
 nem számlál csak 3 91,889 lelket hazánkban, melly az éj-
 szaki külföldön az óhitű vallást tűzzel vassal, kényszerítéssel terjeszteni megindult. Magyar hazánk, magyar al-
 kotmányunk az, melly a vallási egyenlőségnek első veté
 meg alapját, melly e vallási egyenlőséget egész terjedel-
 mében helyre állítandja. — Erre azt felelitek, hogy a val-
 lási érdekeket a szláv elem csak úgy biztosítandja, mint a
 magyar. Ez, uraim, megvallom, annyi: a tűz eloltandja
 a vizet; a feketének szüleménye lehet fehér.

E pontnál lehetlen, hogy eszembe ne jusson a világ-
 mozgalmak egyik legnevezeteseb jelenete. A francia revolu-
 tio sergei a Rajnán és Alpeseken a szándékkal léptek át,
 hogy az ellenséges kormányok megdöntésével a népeknek
 szabadságaikat megadják — mi történt? A kormányok meg-
 buktanak, a népek pedig a zsákmányolás, elnyomatásnak
 lőnek áldozatai, — királyokat tolának reájok, és a harczok
 nyomorait viseltetek velők. Mi lőn szüleménye ennek? Egy
 nagy tanulság a népeknek, hogy a lelkesedést, sympathiát
 alacsony czélok eszközéül használák; bizonyos vagyok ben-
 ne, hogy nem ez volt a cél a kezdetnél; hogy csakugyan
 létezett egy nemesebb indok az első hevüléskor, de az em-
 beri indulat elhomályosítá a czélt, elfoglalá a békés ember-
 szeretet szelíd érzelmeit, — nem is akarom az egész fran-
 czia nemzetnek ezt betudni; meg vagyok győződve, hogy
 ez csak kinövése volt a nagyszerű mozgalomnak — de e-
 lég hogy, a veres nyomokat, a sírhalmokat, a gyászt és
 keservet maga után hagyá. És innen magyarázható meg a

lelkesedés, a martius 1-jei ministerség magaviselete után Németországban; innen a nemzeti dalok mint kinyomásai a nagy néptömeg érzelmeinek; innen a népellenes mozgalom.

Mi a történetből ezt kiragadtuk; azonban az összefüggésből egy láncszemet kihagyánk; s olvasóinknak adjuk át, e szemet a lánczba beilleszteni.

Vallási egyenlőség volt jelszava az utolsó évtizedben a magyar nemzetnek, s e jelszó a két utolsó törvényhozói testületnél megtalálta orgánumát; váljon a vallási egyenlőség, a teljes vallási szabadság hagy-e még valamely ellenséges indulatot kibékítenül? E vallási egyenlőség mellett mire lehet a kedélyeket, a köznép fanatizmusát használni? Uralkodásra, vallási felsőségre? De ezt, uraim, rólatok fel nem teszem; mert ha katolikus szinezetők teljes megelégedést lel a mostani institutiokban, a protestáns azt a legközelebbi jövőben feltalálandja. Nem képzelhetem teljes vallási szabadság mellett mikint nyújthatna segédkezet e célra — az uralkodásra — a pár száz ezer széllyel szórt értelem és vagyontalan pornép? Öt millió ember a vallásfelsőség minden színéről kész lemondani, hogy polgártársainak nyugalmát megadja, szeretetét megnyerje; és ez elkopott szerepet egy olly fractio vállalná magára? Erről, uraim, botorok vagytok, ha álmodoztok.

Vallási egyenlőség az, meliy a még kibékíti énül hagyott érdekeket összefűzze, s az embereket, az egymástól e miatt elfordultakat, meleg, őszinte kézszerítésre bírja. Catholicus, protestáns, óhitű, magyar vagy szláv, a

statushatalomnak egy fokán, egyenlő pártolás alatt állanak; itt pedig kéz a kezet megérintheti, kebel kebelre borulhat, s a nemzeti egyetértés szelleme mosolygva nézendi majd ez annyira várt jelenetet. —

És, uraim, ne felejtsetek el, hogy a köznép, melyet ti szlávnak neveztek, a helyzet által mindenütt megszagatva van; pedig ez fontosb körülmény, mint vélnétek; mert kell lenni egy gyűlpontnak, honnan minden erő egyenlőn szivárogjon ki; és egyenlőn térjen vissza; — a Kárpátok és Száva parii közt pedig egy igen nagy szívatag ásítóz keresztül, mellyen még ellenségünk szerencsétlenségére igenigen rossz utak és közlekedési eszközök léteznek; ha pedig ezeket a nemzeti erő felállítandja az üdvös eredmény inkább másoknak mint szláv ellenségeinknek használandnak.

Tudjátok ti azt is, hogy a népesség növekvését az élelemszerek mennyisége kormányozza; ez élelemszerek pedig, a köznép oeconomiáját nézve, a föld mennyisége és minéműségétől függnék. Ez elvek előbocsátása után tekintsetek csak a bérczeket, a fenyveseket, a kopár sziklákat, a sovány homoktérket, mellyek a szlávoké, és a buja természeteket, és mentől előbb szabaddá teendő kövér lapályokat, a még népetlen pusztákat, mellyek a magyaré, a jókeblű németé, vagy a csendes oláhé. —

Mi tehát a kapocs, melly a szlávokat összefűzze; mellyek az oszlopok, mellyekre az egyesítő hid építtetni fog a ragadó hullámok ölében? A szabadság? Ez sajátja a magyar alkotmánynak. A föld? Ez előbbutóbb sok milliónak *leend* birtoktulajdona. A litteratura, az értelmiség?

Ez a köznépre hatástalan. A vallás? Ez csak egyenlőségben talál erőt, ezt pedig csak a magyaralkotmány nyújthatja. Nemzeti egység? ez nem létezik, s reá csak alkotmány és vallásszabadság vesztese által küzdhetnétek fel, s a szláv nevet szolgaságért vásárolnátok meg, s ez milly díj átadom meggondolni mindenkinek, kérdezzétek meg az elzászi németet: a földet, mellyet lakik, a France határaiból kiragadva, Deutschlandnak kívánja-e neveztetni. Kérdjétek meg a német Schweizit, hogy gyönyörű bérceit német kormányok alá akarja-e juttatni? — mind a kettőt azért, mert német. A hollandi miért nem fogadá el a német nyelvet, mellynek typusát hordja magán nyelve s miért nem kíván Németországhoz tartozni sem egyik sem másik? — Viszont mellyek az oszlopok az egyesítő híd alatt a magyarnál? Ezek: politikai egység, mellynek minden köve mind annyi jog; a másik a vallási egyenlőség mellynek minden köve a béke és nyugalom, e két drága kincse földi lételünknek. Ennyit a magyarhoni szlávokról. —

Egy nevezetesb népág még az oláh. — Csendes és békés; szelíd, engedékeny, háládatos nép — de értelmetlensége s vagyontalansága szolgálai érzelmekkel nevelik. — Nemzetiségünkre nézve nem könnyű lesz a hatás reá, mert vagyontalansága, értelmetlensége az oktatást nehezitendi. Nagyobb részt keleti és deli bérceit lakja hazánknak és legkevesebb ellenszegüléssel sem viseltetik a magyar iránt; s ha vallási tekintetben vezetőkkel, a papokkal bírna is; nemzetiségi tekintetben nem bír, és statusunkra rossz hatása soha nem is leend, műipar s kereskedési

osztálya nem létezik, s minden ereje a földművelésben van; intelügentiája pedig megtanulható vallás és alkotmány, milly viszonyban állanak egymáshoz Oláh és Moldva országokban egykori frigyeseiben hazánknak.

Ha ezek után valaki kérdezné, mik tehát köznépünk-nél az eszközök nemzetiségünkre? Feleletül én kérdeném: ismeri-e a türelmet? s ha igen, akkor kezet nyújtanék: ebben s az időben fekszenek az eszközök arra, hogy köznépünk is magyarosodjék. Különben nemzetiség nem csupán a nyelvben áll. — Nemzet tagjai leszünk a jog és szabadság, az alkotmány által; melly nemzet ezt fenntartja, mellyből ez kifolyt, ahhoz fogunk számoltatni akarni; és ez akarat, e ragaszkodás a nemzetiség egyik része — alapja az egésznek — ösztön a nyelvre. E tekintetben nemzetiségünk a legközelebbi jövőben már elfogadva, megalapítva leend; és mikint hat még a köznép-re a szabadság? Vagyonosságát előmozdítja; és ez, uraim, az igazi nevelés alapja s álmodjunk hármni szépeket a népnevelésről: addig teljes gyümölcseit az meg nem hozandja, míg institutioink javítása által szegénységéből ki nem emeljük.

És ha a nevelést a vagyonosság feltételezi: akkor, igen, nyelvünket is; mert ennek a népnevelésből kell kiemelnie. Minden intézkedést e tárgyban meleg kebellet kell ölelnünk, és ha a sikert nem is foghatjuk mindjárt kezel, csüggednünk nem szabad.

Én legcézirányosbagnak vélnék egészen nj magyar iskolákat, minden helységben kis gyermekek számára 4 esztendő koruktól egész hélig bezárólag. Fő czélok a

magyar nyelvet hallás, játszás, tárgynevezés, imádság, ének, apró mondák sat, által tanulni, úgy hogy a magasb iskolában már sikerrel magyar nyelven tanitathassanak irai, olvasni sat. E célban rejtezik a kiseddóvás célja is, és így kétszeres hasznuk leendnek. — És én, megvallom, mi tekintetek vezérelnek e javallatnál. Gyermekeit a paraszt főkép azért nem küldi iskolába, mert azt házi vagy mezei dolgaitól szegénysége miatt ritkán nélkülözheti; ez ok a „kis magyar iskoláknál” nem létezik, mivel az illy gyermek munkára nem használtathatik; sőt az épen miatta akadályoztatik. Ezek mellett szülő munkától, idősb gyetekek ügyelés miatt nem marad el az iskolától, gyermek játszás közt, szülő pedig a tapasztalt siker után kedvelendi meg azt; és gyermek örömmel menend a nagyobb iskolába, szülő pedig vissza nem tartóztatandja ötét. — Könyv, írószer új költséget nem kívánand.

Milly szerencsések vagyunk mi, hogy illyeket megpendítve, részvétlenséggel, homállyal nem kénytetünk a síkra lépni. — Mindenki ért mindenki érez; mennyivel boldogan» kort élünk; az illy ügy nem koldulva keresi többé a pártolást. Én is felhagyva ez új iskolák számára részvétet gerjeszteni, átmegyek gyakorlati kivitelére a dolognak.

Hazánkban van 7000 helység, falu, város, melly vagy épen nem, vagy nem egészen tiszta magyar; 4500 az egészen tiszta magyarok száma — és így hét ezer illyen „kis magyar iskolára” volna szükség — ez hét ezer tanítót kívánna meg, kiknek évi fizetésök 100 pengő forinttal hétszázezer pengőt kívánna esztendőnkint — ez igen sok pénz, de a nemzetiség is igen nagy ügy ám!

Mi a múlt országgyűléseken igen szép engedményeket tevénk a köznépek, sokat elengedénk tartozásaiból — dicséretes áldozatok! azt is kimondok, hogy füst pénzül minden ház 1 frtot fizetend; később kérdés támadott, hogy értessék ezen forint, váltóban e, mintáz engedményes országgyűlés előtt volt, vagy pengőben, s ekkor mintha megbántuk volna nagylelkűségünket, áldozataink után mintegy jogosítva érezők magunkat, semmi esetre mászt mint pengő pénzt érteni; s így térénk el az elvtől, melly az említett törvényhozás előtt lebegett, „a paraszt sorsát semmiben rosszabbá nem tenni.”

Íme az alkalom az ehhez visszatérni: hazánkban jobbágy, telkes, és zsellér van, több kevesebb 1,400,000*) ez ugyan annyi pengő forintot adóz; ajánljuk meg ezen pengő forintnak felét, és ez fog 700000 forintnyi összeget — a szükséges mennyiséget adni; és ekkor még marad is az előbbi mennyiségből több mint előbb volt, és

*) Ennek tökéletes ismeretét nem voltam képes annyi statistikai munkáinkból kinyomozni. Mi nagy hiával vagyunk jó statistikánknak; az több mint fájdalmas. Fényes Elek statistikája már kész, s ha megfelel a várakozásnak, olly érdemet szerze a hon iránt magának, melly ért minden jutalom csekély. —Országos, megyei, papi összírások mind elvek, egység nélkül folynak; s innen, hogy minden nyomon fogyatkozás, —hiányra akaúutik. Jo theoriája a statistikának, melly minden elvet, mellyre szükség van, minden szabályt kifejtene, status tudományunk igen érezhető hiányát pótolná ki.

magunkat megmentők a vádtól, mintha engedményeinket ezen összeg sokszoroztában kerestünk volna kárpótlást.

Szükség volna tehát országgyűlésileg elhatározni.

1) A füstpénzt mennyiségének fele úri adóból statusadóvá változtatik.

2) A bejövő összeg „kis magyar iskolák”ra fordíttatik, mellyek célja a kisdedovás mellett semmi egyéb mint magyar nyelv tanulás.

3) Tanítói országos pénztárból fizettetnek.

4) Ezen tanítók kiképezésére az egész status praeparandiákat állít a hon több részeiben.

5) A praeparandiák életbe — lépte után az oskolák három év múlva nyitattak meg.

6) Minden helység földesura a népességhez arányzott, országos terv szerint a törvény keletkeztétől öt év alatt iskolaházat épít.

7) A nagyobb iskolákban keresztény tudományon kívül minden magyarul tanítatik. A mennyiben az apróbb helységekben nem volnának rendes nagyobb iskolák, ezekben a kis magyar iskolai ügyet hasznosan lehetne összekötni amazokéval úgy hogy azon tanító kevesb foglalatosságai mellett az elemi oktatást is folytatná.

8) Az ügyet országos, fizetett, és felelős biztosság kezeli; a kormányzat külön ágát tevén, a Fömelíóságú cancelláriának van csupán a törvények értelmében alárendelve. — A megyék helyhatósága különös szabályok által mentesítetik — ide tartozik különösen a felügyelet, a hibák, fogyatkozások feljelentése — s e tekintetben közvetlen levelezés a biztossággal.

9) E biztosság minden félévben a felségnek körülményesen jelentést tesz, és hivatalosnak vallott hírlapja által ezt közzé is teszi — úgy minden megyének megküldi.

10) Ez iskolák létezése ez alakban harmincz évre biztosítatik. *)

És így tovább — szerkezetéről íveket kellene írnom; de én itt ez eszmét csak általánosságban akartam felmutatni; megérlelését átadom a nemzet szív s ész melegének a kérelemmel: ha nem ígér magának életet, teremtsenek mást hazámfiainak, jót célirányost boldogságára a szeretett hazának; csak ne hagyják tétlen nyugalomban vonulni felettünk az időt; mert a halasztás több rosszat szült a világra, mint maga a mulasztás; mert ellenségeink nyíltak, és alattomosak; ismertek és ismeretlenek munkálkodnak — mert mondják e többet: nemzetiségünk érdekéről van szó!

Nehézségekkel van ez — és mi nincs avval? — összekötve. Nehézség! ez magában enyészni nem fog; szembe kell vele szállanunk, és küzdenünk. — Messzeség!

*) Ki tudja ezután, finaciális rendszerünk mikint álland. Azt pedig: miért keljen ez áldozatot a nemességnek viselni? megfejtí az, hogy a nemzetiség- ügye legközelebb-ről ötöt érdeklí. Ez új magyar oskolák által az elemi népnevelés nem szenvedend semmit; mert ez az egész statustól teljes joggal igényelheti a pártolást; magától a köznéptől is egyenlőn; s krajczáros vagy garasos adózat segíthet rajta, különben pedig mint az imint látók, az elemi nevelés síkere sok tekintetben illy kis iskoláktól feltételeztetik.

Minden lépés közelebb visz bennünket; ki czélt akar érni, annak indulni kell; és uraim, mindenek felett a türelem és kitartás. Egy két nemzedék sírba száll; évek fognak enyészni a semmiségbe; ki tudja, mellyik unokánk fogja a gyümölcsöt szedni a fáról, mellynek mi ültetjük magvát; — mellyik fog a lombok alatt csendes érzélemmel pihenni; de azok is e honnak, e nemzetnek lesznek fiai, és ha nekünk békés földet adtak elődeink: mi adjunk nekik át örömdús nemzeti érzelmeket.

Nemzetiségünk ügyében nem lesz érdetelen néhány pillanatot vetnünk a zsidó emancipatoria, sa Horvátokra.

Zsidó emancipation.

A zsidók a néposztály, melyet korunk humánus szelleme egész hevével átölelt, s vessetek bár ezer akadályt, hatalmasan fog feléje vonatni: — az emancipatiót általa késleltetni, de megsemmíteni nem fogjátok. Ezt szoktuk mondani elleneinknek. — Tökéletes igazán. Ha pedig azt mondják; ez osztály meg van erkölcsében romolva, vesztegetve, nem érdemes a felszabadításra; akkor azt mondjuk M a c a u l a y-val: „Előbb vétket teremtettek s azután azt üldözéseitek alapjául használjátok — mint idegenekkel bántok velök, s aztán csodálkoztatok, hogy nem osztanak minden hazafi érzelmeiket; — választó vonalt húztok; és bámultok, hogy távol tartózkodnak tőletek. Nem akarjátok, hogy egy hold földet bírjanak, és csodálkoztatok, hogy csupán a kereskedésnek fekszenek. A tiszteletes becsvágynak isméi étét számokra lehetetlenné teszitek, és panaszkodtok, hogy a haszonvágy mesterségeiben keresnek menedéket: — röviden századok óta sújtottátok a jogtalanságmindem nemével, s most kárhoztatjátok, hogy ahhoz, mi a gyöngének természetes menedéke a tulhatalmú erőszak ellen — a ravaszság — a csaláshoz folyamodnak.”

És azoknak, kik mondják: „vallásuk, szokásuk által el vannak különözve a polgári társaságtól, avval soha össze nem olvadnak:” — igaz, és ez a nemzeti egység tekintetében fontolóra érdemes ellenvetés, — de felelni szoktuk: political tekintetben csak ennyiben jó ez szemügy alá, mennyiben a közéletre visszhatást gyakorol.

A pénz ez osztály kezei közt forog, de ez természetéből nem változtat semmit; az uzsoráskodás nem a körülményből foly, hogy a pénznek kizáró birtokában vannak: hanem helytelen political rendszerünkből; ha pedig kereskedés által felkutatják a pénznek minden forrásait, és a pénztömeget nevelik: kárára van e ez a polgári társaságnak, vagy javára, akkor kivált midőn helyes institutiok által a kamatláb csökkent? — De felszabadításuk után talán a hatalom e nagy factora által rosz befolyást vívnának ki magoknak a statuskormányzatra? Én is azt mondom: igen, ha tudnám, hogy a zsidóságnak political irányuk van; de nincs, és éltek vég célja a privat jólétben oszlik fel. Most e népág egész political élete defensiv rendszer az elnyomatás, üldözés ellen; azon természetes összetartás, mellyet a gyöngék az elnyomottaknak egymás iránti élénk sympathiája szül. Most öröké hadi lábon látjuk őket a támadások ellen, s fegyverül használni a pénzt, mert jogul, törvényül számokra fegyver nem létez, de ez ismét kifolyása jogtalan állásuknak, és megszüntetvén ez, meg kell szünni annak is — érdekei velünk egyek lőnek, s az elkülönzött állapotot csupán a vallás tartandja még fen.

Magában abban is, hogy házaknak, földeknek, mesterségeknél, birtokába juthassanak szinte semmi kározt nem látok political tekintetben; mert a ház természetét azért, mert zsidó kezébe jő, nem változtatja meg, s nincs akadály, hogy az ismét a keresztényre szálljon vissza. Mesterséget zsidó fog üzni? tökéletesb leend a keresztény-nél? a status nyerend s a kiütött erő máshol fog alkalmazást keresni magának. Komolyabb megfontolást érdemelne az, ha a földbirtok jelen viszonyai közt nemesi birtokot is szerezhethének; mert ez összeütközésbe jönne sok kérdéssel, millyenek: az örökösödés, az ősiség, a föld political jogtulajdona, s ekkor az elkülönzött testület hatása azonnal érezhető volna. Azonban az is később, midőn a földbirtok felszabadítást nyerend s következtében a mostani viszonyokból eredő törvények is változandnak maga a földbirtok is minden veszély nélkül ruháztatna-tik át reájok.

És ha hozzá gondoljuk ezekhez a természetes jogokat, hozzá azon közjogi életelvet, hogy a polgári társaságban mindenki egyenlő pártolását követelheti személyének, vagyonának; mit mondunk akkor ez osztályról, melyet nálunk az utolsó utczagyermek büntetlen illethet gúnyokkal, méltatlanságokkal, mellyet az utolsó törvényszolga önkényesen zaklat; — és mit mondunk a hazai intelligentiáról, mellytől elsülyedett állapotjok, helyzetök miatt elvonatnak? A zsidók mostani állapotját semmiképen nem menthetjük; és egész lélekkel kell várunk a pillanatot, melly őket hozzánk emelje fel.

E nézetek határozzák a 1840-i országgyűlést az emancipatoria nézve kedvező törvényeket alkotni: ez pedig új tanúságot ada, hogy lássa a világ, minő szelleme, mi humanus iránya van cselekvényének; mi kész elrágalmazott alkotmányának kedvezéseit megosztani; — és e kérdés olyan, mellyben az egész világ megérthető, és bepilanthatta lelkületének legmélyébe. Az emancipatio elmaradt, azonban ha ezen elmaradásnak következményeit vizsgáljuk, azokat, mellyek a sympathiákból kifolynak, azokat, mellyek az elnyomottban a segélyhozó iránt akaratlan támadnak: akkor nyugalmat találunk és sok szempontból derült arczczal nézhetünk a jövő elébe.

Azonban ha elvünket e kérdésen is keresztül akarjuk vinni; ha e reform jótékonyágát is öszhangzásba akarjuk hozni a nemzetiséggel, lehetetlen meg nem említenünk nézeteinket a nemzetiségre nézve. —

Ötszázezer ember a statushatalomban nem kis factor; — ötszázezernek intelligentiája — és még inkább vagyonsága, növekedő jóléte még nagyobb factorok és ez ötszázezernek idegen hangokra nyílnak ajkai, kereskedést üz s így fejlődése a jövőben számra vagyona számolandó a pályán, melly a nemzeti egység felé vezet.

Nem tartozom azok közé, kik az emancipatiót ellenzik nemzetiségreható rossz következményeire nézve: de igen azok közé, kik a nemzetiséget mindenek felett szemek előtt tartják, és ez elvemben azon édes tudat örvendeztet, hogy még is a nemzetiség ügye a reformot nem zárja ki, hanem annak csak egy általános irányt ad, annak cikkelyeit csak sorozza, némellyeket előbbre, hát-

rább másokat, és így kétszeres erővel viszi elő a nemzetet, szabadság és nemzetiség felé; — meg vagyok győződve, hogy sokban épen a reform az, melly a nemzetiségre jótékonnyan hat: de még is egészen nyugodt kebellemel bár mennyire szeretném, nem ölelhetem e kérdést. Többször át meg át gondolám e tárgyat: de csendes támaszpontra az ügy mostani helyzetében nem juthaték.

B. Eötvös,*) lelkes fiatal írónk sorait többször átolvasám: de kétkedésemből, aggodalmamból kiemelve legkevesebbé sem érzem magamat.

Azt mondja: „tehet e valaki annyira pessimista, hogy e nemzetiséget, melly egy ezred előtt Ázsia közepéből a történet fergetegei között e határok közé vetve — az idegen mag az idegen földön oly erős gyökeret vert, hogy ennyi fergetegek után is fenáll; e nemzetiséget, melly fellépése első pillanata óta ellenektől környékezve, egy ezreden át küszködött nyílt erő s alatomos üldözések ellen, s még is fennáll egy másfél százados elfoglalás, egy három százados német szövetség után; fenáll kevés milliók között, oly hazában, mellynek annyi polgárai iránta részvéltlenek, mellynek törvényes nyelve egykor latin, miveltebb körei németek valának; fenáll s nevedik, csodálatossan feltartva a gondviselés által, melly e népet mint múltban a török, úgy jövőben talán egy más barbarismus ellen őrseregnek rendelé; hogy mondom e nemzetiséget néhány ezer zsidó polgárosítása által veszélyeztetve lássa, veszélyeztetve lássa most, hol

*) Budapesti Szemle 2-ik kötet 110-ik lap.

hála az égnek, a magyar végre átlátá, hogy jövője nemzetiségével egy; hol minden szív, melly dohogni tud, a hazáért lángol, hol őseink nyelve nem idegen többé a határok között, mellyeket verőkkel szerzenek.”

Azonhan, az, hogy e nemzetiség annyi fergetegek, annyi nyílt erők s alattomos üldözések után fenáll, nem elegendő nekünk; az sem, hogy kevés milliók közt fenáll, kivált, ha mint mondja, s mint én is hiszem, ha e népet a gondviselés egy más barbarismus ellen örsergnek rendelé. Elég ekkor, hogy a nemzetiség kevés milliók közt fenáll? És valljon a félszázados nemzetiségi harcznak csak az volna-e eredménye, hogy megmentve magunkat az enyészettől, felhagyjunk mindennel — sem Eötvös sem én a nemzetiséget nem e szemponthói nézzük — a nemzetiség jövődjé nagyobb czélok után törekszik, mint önhazájában megmaradhatni; ennek ragyogni kell a hon felett, hogy világánál mindenki lásson, és látva, higyen és átmelegüljön. Pedig mint fentebb mondtam, e tekintetben, ez irányból vajmi keveset tevének még; magunkat az enyészettől megmentök; de a ki azt hiszi, hogy ez csupán a nemzetiség a nyelv iránti buzgalomból történt, csalódik; nemzetiségünk iránti lelkesedésünk ott kezdődik, hol egy különben legjobb szándékú kormány által institutioink megrázatának, és kérdem látjuk e azt előbb, hol egy lassúbb systema a velöket kezdé szárítani belölünk, de hol institutioink, alap elveikben legalább megkiméltetének? — uraim, mondjátok meg magatoknak az okot; én itt azt meg nem mondhatom. Mindegy, mi a latint lassankint kiküszöböljük; saját li-

teratúurát teremtünk, azt a nemesség kebelén forrón ápoljuk, félnünk tehát nem kell, hogy elsülyedünk többé. De lépünk be csak hazánk határain nyugotról és idegen hangok sziszegnek füleinkbe; jöjjünk be délről, és járjuk be az éjszak és kelet határbérczeit: és mindannyiféle nemzetiséget lelünk; — és ha mind ezt Optimismus érzelmek után a szomszédsági befolyásnak vagyunk hajlandók tulajdonítani, és johb reményei jövünk hazánk szívébe, mindegy: akár a hullámok partin, akár a hegytetőn felteltük magyar hazánkat? Majd keresünk embert a fel alá hullámzó tömegben, ki megmondja, hogy ez is magyaráz, és hogy elhigyük, el fog vezetni poron, sáron keresztül egy udvarban álló házba, hogy néhányak társaságában magyar hangokat halljunk. — így áll fen nemzetiségünk, uraim, szerencsésétek vagytok, kik többet láttok, többet hisztek, a hit megmentte benneteket; — én mindannyiszor fájdalommal telek el ezek látásán. És ezek után higyük el, hogy nemzetiségünk növekedik! és a növekedés csupán magát a magyar elemet illeti! — De térjünk vissza. A zsidó emancipatio hátráltatása nem onnan kölcsönzi erejét, mintha e nemzetiséget „néhány polgárosítása ronthatná el” — oh nem! erről a mezőről el kell vinnünk a vitatkozást; mert ez minden kételem felett áll. Említém e kis iratban, hogy annyi erő van a magyar nemzetiségben, hogy az fentarthatja magát földviszonyos, és municipalis institutiói által, sőt mind a kétőn változtatásokat tehet is, az egész nép érdekében e tekintetű veszély nélkül; mert a földbirtok állandósági (stabilitási) elvet hord méhében: de ez nekünk nem elegen-

dő. Szükséges, hogy minden lépés abban is előbbre vigyen, és így a vitatkozást azon terenumra kell állítanunk: valljon az idegen elemű zsidóság emancipációja által nemzetiségünk mostani helyzetében marad-e vagy előre megy?

A zsidók kereskedést űznek majd nem általánosan; ez összeköttetéseket, érintkezéseket szül, ezek pedig a német elemet teszik szükséggké s innen, hogy ez elem benne annyira meggyökerezett, mint maga a kereskedés, és ez annyival inkább, mivel földi létök csupán privát célokra volt korlátozva; nyilvános közczéljok nem volt.

Azonban tegyük az emancipatio létre jött. Mit szült ez? — új lökést adott vagyon és számbeli növekvésökben. Íme egy egészen új, idegen elemű erőnek szaporodása mostani körülményeink között; és hol vagyunk a nemzeti egységgel? — Lesz erőnk később a joggal felruházott, az intelligentia, természeti ész, vagyon által támogatott idegen elemet leküzdeni, felolvasztani nekünk, kik magunk is csak alanti fokán állunk a fejlődésnek; nem bennünket rontana meg a zsidó emancipatio, de jövő fejlődését a magyar nemzetiségnek tenné nehezebbé, és így talmas volna a haza céljamak, mellyeknek vért-fala a nemzeti egység.

Azonban megvallom: fájdalmasan kell e gondolatnál megállapodnom: hát a töméntelen jogtalanság, hát az üldözés és megvetés, és annyi nyomora állásuknak tovább is megmaradjon?

Ha a nemzetiség ügye és emancipatio csak az eddig elősorolt nézetekkel jőne érintésbe, bármelley belküz-

delmek között, bár melly fájdalmasan — igenlő értelemben kellene nyilatkoznom: de én több kedvező körülményeket látok, mellyek mint fénysugárok világítják meg azt, s itt az első: a zsidók vagyonsága; ez képessé teszi őket az iskolák jól elrendezésére, és bennök a magyar nyelv általános behozatalára. Ezt azon természetes ész, fogja elősegélni, mellyel mindent gyorsan felfogni képesek. A zsidók épen vallásuk, vagyonságuknál fogva az iskolákat szorgalmatosban járják mint bár melly más népág, és így e tekintetben a hatás reájok igen könnyű, tehetséggeiknél fogva elég sebes leend.

A zsidók most nem saját nemzetiségüket hordják magokban, hanem a németet; és itt Eötvössel én is igen kedvező következményt húzok ki, „ha a zsidók hazánkban egy német elemet képeznek, nem mutatja e épen az, hogy e nemzet idegen nemzetiséget felvesz, s vele assimilálódik;” és arra, hogy ezután nemzetiségünkbe olvadjanak fel, mi lesz az ösztön? a kereskedés egyetlen céljójánál, a vagyonságnál fogva, megnémetesíté őket; az emancipatio adjon egy más ösztönt, egy más célt; és ez magyar elemet fog beléjük szívárogtatni. —

Az emancipatio elmaradt. Én parányi tag a tíz milliónyi nép között, mikint foghatok szállani, hogy nyom nélkül ne enyészék el hangom? — De ha milliók akaratát mondom ki az által, hogy a zsidóktól a nemzet a magyarosodás elfogadását várja, szeretett polgártársaim, mikint fogja kebletek viszhangzani ezt? Nem hittem soha, hogy határozott ellenségei legyetek e nemzet ügyének, s örömmel tapasztalom: mikint azt kebleiteken ápol-

ni meg is indultatok. Én intelligentiatokra sokat építék és Íriszem, hogy hamarább, mint bármely népág felfogjátok, hazám érdeké, miért kell e népnek magyarnak lenni. — Míg erre eljuttok, nézzétek csak a nemzetnél mi kint állott az emancipatio. Alig pendítettet meg s azonnal érkeztek viszhangok s ezekből lőn egy szívemelő általános hang ott a kárpátok lábainál, mellyeket az ősz Duna mos, és számotokra követelte a szabadságot. Nyúljatok kebleitekbe: valljon e tiszta, e megelőző készség, ez elhatározott fellépés, e küzdés érettetek, szült bennetek egy meleg érzelmet? És ha szült, olyan volt az, hogy csak a kebelben haljon el, mint sirüregben, vagy hullámozó vágyaitok közt el fulladjon? és nem volt olly érzelem, melly kilépve öléből, tettek és cselekvények által kívánjon élni örök életet? — Ne hagyjátok ez érzelmet ápolatlanul, mert reátok, mert az egész hazára megtermi gyümölcseit. Ez a nemzetiség elfogadása! — Az idő halad. A jövő törvényhozó test egybegyül. Az emancipatio kérdése ismét szőnyegre kerül, — és ekkor, történjék bármi, de tudjátok meg, hogy minden, ki a zöld asztalhoz ül, belső-kép azt kérdendi magától: három éve ez előtt a jogtalan, az elnyomottnak segédkezeket nyújtánk, és mit tőn ez értünk? és higyetek sok függend azon felelettől, mellyet mindenki nyerend: „engedett a nemzet óhajásinak, elhatározattan nyilatkozott a nemzetiség mellett”, vagy „a zsibbasztó indifferetismus öléről a nemzetiség minden kívánata elpattant. Az első esetben új hév, új erővel folyand a harcz mellettök; a másodikban hidegségtök viszonzhidegség követen-

di; és mindegy, ha az emancipatio pártoltatni is fog — mert igaz, a nagylelkűség hálát, viszonyosságot nem keres: de valamint ha feltalálja, örömmel lobog fel: úgy ha nem, belső elkomolyodással telik el, és jutalmát csak saját nemes érzelmeiben keresi.— Mellyik helyzetbe akarjátok a jövő törvényhozó testet hozni? — Tőletek függ ezután a kérdés alakulása, siettetése, vagy késleltetése; tőletek, mikint pártolóitok számát nevelni vagy csökkenteni fogjátok. Mondák a múltkor, hogy magatok közt elhatározátok tíz év múlva össze nem adni senkit, ki magyarul nem beszél, én e határozatot a kivétellel, „ki bebizonyítani képes, hogy alkalma, módja nem volt, nem lehetett erre”, igen szeretném, ha életbe lépne; nem lehetne-e a jövő országgyűlésre ez alakban ezt felterjeszteni? mert azt hiszem: Vannak kötelességeink minden hazára iránt különösen; ezek a honnak relativ céljai közül fejlődnek ki, és egyik illy kötelességnek tartom én hazánk iránt azt, hogy egymást megértsük, — e kötelesség alól senki kimentve nincs, és nem vagytok ti sem, uraim.

H o r v á t o k .

Azon Horvátországról akarunk szólni, melly magyar hazánkkal két század óta egy életet él a testvéri szeretet védszárnyai alatt — és melly újabb időben az anyahontól elfordulni kezd. Nem fogok politicalai kérdések felett hist. szempontból vitatkozni „*socia regna*” vagy „*partes adnexae*” — „Slavonia,” Magyar vagy Horvátországhoz tartozik-e: hanem csak azon viszonyokról, mellyek újabb időben, ottan nemzetiségünkre nézve magokat mutatják.

Ha nép elnyomásról panaszkodik, legyen az bár melly kicsiny: figyelmünket megérdemli; s ha nagy nép erejének érzetében a kisebbnek, a vele szövetségben vagy kapcsolatban élők kívánatit méltányolja: nemesen bánik. Ily példák ritkák, de annál ragyogóbbak; a történetben, így Magyar és Horvátország. A kis Horvátország Bihar és Pest megyénél; az egész Magyarország terjedelménél pedig 25-ször kisebb; kisebb úgy vagyonna, mint intelligentiára. Ha a Magyarhon követeléseinek Horvátország ellenében nyomadékokat akarna adni: mi fogná feltartóztatni útjában? Azonban szép oroszslányi erővel bírni,

és ezt bárányilag használni; és ismétlem: tisztelni kell minden nép kívánatot, bár milly csekély legyen a nép.

Sok függ annak tisztába hozásától, mint *regna so-*cia vagy mint *partes adnexae* áilának-e az országgyűlésen; az ezen hozott törvények, vagy *pacta conventákon*, egyezkedéseken alapul-e a kapcsolat a két ország között? mert ha ezeken alapul: akkor az csak mind a két fél meg-egyeztével változhatik, de Horvátország mutathat-e fel csak egy *punctumot*, egy *tractust* is ezen értelemben? s mutathat-e csak egy rendszabályt, melly nem a magyar törvényhozó test által íratott. — Ezen *terrénum* Horvátországra bizonyára nem kedvező. Mint ország jelenik meg a honygyűlésen — három követe által; — ez magában semmit nem határoz, mert e követek az egész törvényhozásba örökké befolytak, szavazatukkal sokszor az egész ország sorsa felett határoztak, és ha csupán ezen három követtől függene a törvényhozás, akkor minek ők a magyar országgyűlésen? hogy vetot gyakoroljanak e felett? és hol van akkor Horvátország törvényhozó teste? talán a három követ, két táblára oszolva hozná a törvényeket? Vagy talán olly tökéletes szerkezettel bír, hogy sem a visszaéléseket orvosolni, sem az avultakat megújítani szüksége nem volna? szóval volna egyetlen status a világon, melly a stabilitás elvét valósítaná. Hogy Horvátország nem megyénkint, hanem *in complexo* van képviselve; azt csak úgy tekintem, mint a Jász — Kún vagy a Hajdúkerületek képviseletét. —

Municipalításokat emlegetni, itt semmit nem jelent; municipalitas hatása törvényhozás ellenére a legvészesebb

1

elem volna a statusorganismusban; ennek az administratiohan fekszenek minden jótékonyosságai, és a törvényhozás előtt el kell némulnia; a megye érdekeknek össze kell folyniok a törvényhozásba és teremteni fő folyamat, mint fő eret a testben. A legszabadabb inunicipalis rendszert ez elvért megtagadnám, meg, ha nem mondom általában, de bár némelly jogainál fogva is ragaszkodnék önhatóságához ellenére a haza érdekeit képviselő törvényhozó testnek.

Nagysága az egésznek nagysága a részeknek is; nagysága, boldogsága Magyarországnak az Horvátországé is; és Horvátország győződjék meg, hogy érdekeit pártolni előmozdítani csak úgy fogja Magyarország, mikint jogait eddig is száz vérszől kimenté, épen fentartá. — Képzelve csak Horvátország mostani állását, magára hagyatva nem-e a magyar municipalis rendszer, nem a törvényhozási befolyás, szóval a magyar alkotmányos állapot az, melly fentartá életét? — Nem ezt akarom ebből következtetni, mintha felruházni kívánnám a törvényhozást minden cselekvényre iránta, igaz igaztalan bánásmódra — a „status Reipublicae suprema lex esto” üdvös szabály, de nem kívánom minden nyomon használni, és hiszem, hogy van a majoritásnak is önkénye a kisebbség ellen, melly sokszor igen nyomasztó, igen keserves lehet, és melly existenciákat semmíthet meg, vagyont, bátorságot forgathat fel; van e tekintetben is önkény, és egy exorbitans többség evvel igen kínos játékot űzhet. Kell tehát, hogy a főhatalom óvakodva haladjon az érdekek mellett, és feljajdulásuk előtt füleit ne zárja el, és örökké a legnagyobb szám legnagyobb boldogsága lebegjen előtte, és,

uraim, e mezőre kívánom én a vitatkozást hozni, hogy soha semmi szabály ne sújtson fájdalmasan benneteket, érdekeiteket hallgassa meg, és tudja méltányolni, mert háromszáz ötven ezer ember méltán emelhet szót saját boldogsága ügyében, és ha e szó nem gát a milliók ügyében, miért elfordítani annyi kebelt annyi érzelmet? a gyöngének nem nehéz törvényt szabni; de a hatalmas érénye, ha hatalmát nem érezteti vele. —

Ez általános nézet az, melly jelen viszonyaitokra a legkönnyebben alkalmazható. — A magyar nyelv elfogadása viszhangot nem lelt, és, uraim, ti azt gondoltátok, hogy e magyar nyelv tinnemzetiségtöket aláássa, és a meleg szeretetből iránta szót emeltetek az ellen. — Mellőzöm a kérdést alá ássa-e vagy sem; mert „fides tua salvum te facit,” és úgy veszem mint az utolsó években ti tekintetek. Saját nemzetiségtök veszélyeztetik általa! mondjátok; nemzetiség nélkül minden erő minden kiszárad belöletek, és elhal éltetök. — És ekkor megkezdetek az apró demonstratiokat; fáklás zenék, csillagok, hangversenyek, nemzeti dalok, röpiratok, hírlapi cikkek egymást követték, és küldötteitek ellenzik a törvény javallatot. „Ti magatok közül e nemzetiséget kiirtani nem hagyjátok.”

Jól van tehát ha a fentebbi elvet reátok alkalmazzuk, és kimondjuk: méltányoltassék követeléstök és mi felhagyunk sürgetésünkkel; mi történt ekkor? megnyiltak-e kebleitek, a sympathiáknak? Szeretném, igen; mert az ellenkező hiedelem, megvallom, elkomorit; és gondolatokat riaszt fel bennem, és képeket fest előttem, mellyek egy végtelen viszátkodás jövődjéből merülnek fel — Jól

van: álljunk el a kisebbség nyomasztásától, és ti, kik az egyesség megzavartát, a feszültséget e forrásból származtatjátok, majd egész kebellemel ismét felénk fordultok-e? Én megvallom az egyesség visszaállásának a legkedvezőbb eredményeit látom; mert a béke ölen látom a civilisatiót, az egyességén a jólétet felvirulni. Legyen tehát: nemzetiségűk a magyartól a legapróbb viszonyokig óvassék meg; de vége a felszültségnek, és újra álljon vissza az öszhangzat köztünk és köztetek — meg vagyok győződve, hogy egy minden tekintetben kifejlett hazapolgár a meglegedés csendes ölen javára annak inkább fog munkálni. Mi tehát, kik az igazság zászlóját, édes örömmézzettel mondom, a honban minden polgár számára kitűzők, mi, kik tisztábban állunk Európa bármely nemzetinél — mutassa meg a történet — igazságos, népboldogító politicánkban, mi békítsük ki e kis országot; vonjuk el a képet, melly előtte mint rém lebeg; nyugtassuk meg az ingerülteket, az aggódókat, és nyújtsuk újra baráti jobbunkat.

De ha a teljes öszhangzást ez által, mit nemzetiségűk tekintetében tevének, a vágygyal tin-nemzetiségűk iránt vissza nem állítatok: mit gondoljunk akkor a mostani háborgásról — paeocupalni nem akarom a dolgot, azonban csodálkozni fogtok-e, ha ekkor a nyílt karok előttetek elzái - kódnak, csodálkozni fogtok, ha az egyetértés örömetől lán-goló arcokra hideg komolyság ülend, és ha termeinkben szózatotok csak a falakról fog visszahangzani; csodálkozni fogtok ekkor? Magyar hazáin pedig, a tíz milliónak hona, fogja tudni, mit teygen.

És itt még sok gondolat úzi agyamban egymást, de most èMejneteni azokat. — Álljon vissza a béke, szűnjék az indulat, gondoljatok a sok százados frigyre; álljon fen a kapceolat köztünk keresztül még századokon; éljen a horvát nemzetiség, őriztétek meg azt férfiasan; és a magyar legyen ki legkevésbé korlátozza e kifejlődést; — éljetekek boldogul testvéreink; egy hazának gyermeki, egy fejedelem polgárai, egy korona védnökei, szeressük egymást; és ne felejtsetek, hogy a magyar hazának nemzeti képviselősége a földön legigazságosabb tud, s akar lenni. Mi magyarok várjuk meg ez új pályán, mikint fog e kérdés mutatkozni; — különben én erősen hiszem, hogy a cél, mellyet előbbi tendentiánk által akaránk elérni, ez új terrénumon szinte valósulni fog. És nem-e boldogság, ha indulat nélkül, a kölcsönös egyetértés, szeretet kehe-lén fog valósulni az? Éljen a kapcsolat! Magyar és Horvátország szeresse egymást!

V É G E:.